

Závěrečná zpráva o řešení projektu

„Zmapování a porovnání vnitrostátního systému pěstounské péče se systémy pěstounské péče ve vybraných evropských zemích se zřetelem na:

- a) výběr, podmínky, přípravu a vzdělávání pěstounských rodin,
- b) standard podpůrných služeb pro pěstounské rodiny“.

Číslo smlouvy GK MPSV-01-189/10

Řešitelský tým:

Irena Tomešová	Národní vzdělávací fond, o. p. s. – Centrum pro kvalitu a standardy v sociálních službách
Zora Fídlarová	Národní vzdělávací fond, o. p. s. – Centrum pro kvalitu a standardy v sociálních službách
Klára Trubačová	Lumos
David Svoboda	Amalthea o. s.
Ria Černá	Amalthea o. s.

Řešitelský tým děkuje všem, kteří poskytli informace a doporučení pro účely tohoto výzkumného projektu. Jmenovitě děkujeme za oponenturu a cenné připomínky Lence Fořtové, Aleně Svobodové, Lence Vávrové a Jakubovi Vávrovi. Za podporu děkujeme Pavlíně Sommerové z Nadace Sirius a Haně Solařové z organizace Lumos.

Praha, srpen 2010

Obsah

INFORMACE O VÝZKUMU	4
STUDIE O SYSTÉMU PĚSTOUNSKÉ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE.....	9
REFORMA SYSTÉMU PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI A PĚSTOUNSKÁ PÉČE V ČR – KLÍČOVÉ MOMENTY.....	31
ČINNOST KRAJSKÝCH ÚŘADŮ V PRAXI.....	35
ČINNOST NNO V OBLASTI NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V PRAXI	50
MEZINÁRODNÍ WORKSHOP „SYSTÉM PĚSTOUNSKÉ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICI A VE VYBRANÝCH EVROPSKÝCH ZEMÍCH“ A JEHO VÝSTUPY.....	51
STANDARDY PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	76
NÁBOR NOVÝCH PĚSTOUNŮ, PŘÍPRAVA ZÁJEMCŮ O PĚSTOUNSTVÍ, UMÍSTĚNÍ DÍTĚTE DO RODINY, NÁSLEDNÁ PODPORA A KONTROLA VÝKONU PĚSTOUNSKÉ PÉČE	85
NÁVRHY LEGISLATIVNÍCH ZMĚN V SYSTÉMU PĚSTOUNSKÉ PÉČE V ČR.....	98

INFORMACE O VÝZKUMU

NVF – CEKAS je řešitelem výzkumného projektu „Zmapování a porovnání vnitrostátního systému pěstounské péče se systémy pěstounské péče ve vybraných evropských zemích se zřetelem na:

- c) výběr, podmínky, přípravu a vzdělávání pěstounských rodin,
- d) standard podpůrných služeb pro pěstounské rodiny“.

Tento výzkumný projekt probíhal od dubna do srpna 2010. Na jeho řešení spolupracovali zástupci organizací Lumos (dříve CHLG) a Amalthea o. s.

Specifikace zadání a cíle řešení dle zadávací dokumentace¹:

a) Zmapovat legislativu, systém a procesy náhradní rodinné péče ve vybraných zemích EU. Tzn. specifikovat – kdo a jakým způsobem zprostředkovává náhradní rodinnou péči (NRP), jaké jsou činnosti jednotlivých subjektů (státních, nestátních) při zprostředkování, podmínky zprostředkování, požadavky na žadatele o náhradní rodinnou péči, proces zprostředkování včetně lhůt (pokud jsou stanoveny zákonem, popř. obvyklá praxe) – tzn. jaké jsou vstupy, proces a výstupy, zda žadatelé absolvují přípravný kurz (teoretická příprava, zkušenostní příprava).

b) Zjistit, jakým způsobem je zajišťována podpůrná péče o již vzniklé pěstounské rodiny, jak je pracováno s dítětem v pěstounské péči, s biologickými rodiči dítěte v pěstounské péči, pomoc a podpora pěstounům, možnosti či nutnost dalšího vzdělávání pěstounů. Cílem je získání informací z vybraných zemí EU (reprezentativní vzorek) z oblasti náhradní rodinné péče a porovnání se systémem pěstounské péče v ČR ve snaze

---

¹ Zadávací dokumentace MPSV, číslo ZVZ 220 „Zmapování a porovnání vnitrostátního systému pěstounské péče se systémy pěstounské péče ve vybraných evropských zemích se zřetelem na:

a) výběr, podmínky, přípravu a vzdělávání pěstounských rodin,
b) standard podpůrných služeb pro pěstounské rodiny“

optimalizovat výběr a přípravu pěstounů, zajistit odbornou podporu a doprovázení pěstounským rodinám.

Výzkum bude zaměřen na rešerše materiálů z fondu knihoven, rešerše otevřených zdrojů, na konzultace s odborníky z vybraných zahraničních institucí (státních, nestátních) a na brainstorming přizvaných zahraničních odborníků formou workshopu se zahraniční účastí.

Výstupem zakázky jsou následující podklady a doporučení:

- 1) metodický rámec systému pěstounské péče v ČR na základě mapování situace
- 2) proces dojednávání se zájemcem o pěstounskou péči, včetně přípravy, vyhodnocení, umístění dítěte, a následné podpory a kontroly
- 3) rámec standardů pěstounské péče, principy a oblasti (= jednotlivé standardy)
- 4) vzdělávání a příprava žadatelů o zprostředkování NRP
- 5) legislativní doporučení – rámec legislativních změn pro efektivní a kvalitní systém pěstounské péče zohledňující potřeby dětí

Východiska a principy

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 (NAP)²

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti definuje klíčové aktivity nutné pro zvýšení kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami. NAP jako celek je koncipován meziresortně, tedy navrhovaná opatření se týkají všech složek

---

² Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011, Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

systemu práce s ohroženými dětmi a rodinami bez ohledu na resort, který je za danou oblast zodpovědný. Cílem Národního akčního plánu je také oslovení veřejnosti, které se téma Národního akčního plánu úzce dotýká.

Národní akční plán je předkládán na období 2009 – 2011.

Vybrané pasáže z NAP:

Koncept transformace systému práce s ohroženými dětmi a rodinami

Národní akční plán je nástrojem transformace systému práce s ohroženými dětmi a rodinami. **Pro podporu základních práv ohrožených dětí je třeba zajistit bezpečné prostředí ve vlastních (sanovaných a podporovaných) rodinách, dostatečný počet (kvalifikovaných a podporovaných) rodin náhradních a odbornou komplexní péči v zařízeních rodinného typu.** Národní akční plán je koncipován jako soubor analýz a opatření s důrazem na sjednocení a zvýšení kvality práce s ohroženým dítětem a rodinou. Práce s dítětem musí naplňovat standardy kvality práce závazné pro všechny pracovníky a procesy. **Požadavek na počet a kvalifikaci pracovníků musí odpovídat potřebám klientů v regionu, práce musí být jednotně metodicky řízena.**

Financování práce s ohroženými dětmi a rodinami musí být sjednoceno a navázáno na kvalitu vykonávané práce.

Zakotvení náhradní rodinné péče v NAP

Zvýšením počtu náhradních rodin a jejich specializací lze dosáhnout snížení počtu dětí v ústavech všech typů a v ohrožených rodinách. Proto je nutné především zajistit odbornou podporu a doprovázení náhradním rodinám, optimalizovat výběr a přípravu náhradních rodičů a dětí umístěvaných do NRP, posilovat finanční zajištění náhradních rodin (včetně zrovnoprávnění sociálního zabezpečení náhradních rodičů) a měnit postoj široké veřejnosti k otázkám přijímání dětí do NRP. Je třeba nadále posilovat postavení náhradních rodin v ČR. **Pěstounská péče by měla být**

specializována s ohledem na individuální potřeby dětí. Specializace pěstounské péče spočívá v prohloubení přípravy a doprovázení pěstounů vzhledem k zaměření daného typu pěstounské péče. Jde především o rozvinutí současné pěstounské péče, bude se stavět na současných kapacitách – jak samotných pěstounů, tak sítě služeb a odborníků, kteří již v současné době s rodinami pracují.

Statistiky

Počet umístěných dětí (2008)³			
Kraj	do výchovy jiných fyzických osob než rodičů	do péče budoucích pěstounů	Celkem
A Hlavní město Praha	100	20	120
B Jihomoravský	101	29	130
C Jihočeský	80	16	96
E Pardubický	32	24	56
H Královéhradecký	83	20	103
J Vysočina	30	24	54
K Karlovarský	118	27	145
L Liberecký	82	19	101
M Olomoucký	40	28	68
P Plzeňský	84	14	98
S Středočeský	177	26	203
T Moravskoslezský	192	75	267
U Ústecký	248	48	296
Z Zlínský	35	8	43
ČR celkem	1402	378	1780

³ Zdroj: MPSV, Výkaz V20-01 odd. II

Přehled⁴

	2008	2009
Pěstounská péče (počet dětí)	5 727	6 723
- z toho PP na přechodnou dobu	26	34
- z toho dětí se zdravotním postižením	295	292
Počet pěstounských rodin	5 178	5 744
Osobní péče poručníka (počet dětí)	2 229	2 514
Výchova jiné fyzické osoby než rodiče (počet dětí)	x	4 176

---

⁴ Prezentace Mgr. Kláry Trubačové, LUMOS na Mezinárodním workshopu „Systém pěstounské péče v ČR a vybraných evropských zemích“ ve dnech 10. a 11. 8. 2010 v Praze

STUDIE O SYSTÉMU PĚSTOUNSKÉ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE

Účel studie o systému pěstounské péče v ČR

Tato studie slouží jako informace o stavu pěstounské péče v České republice. Zaměřuje se především na legislativní a formální zajištění pěstounské péče v České republice. Reálný popis praxe pěstounské péče je v jednotlivých regionech České republiky velmi odlišný a nejednotný, což je způsobeno především tím, že neexistují společné postupy a metodické rámce. V červnu 2010 byla tato studie rozeslána vytipovaným evropským odborníkům na náhradní rodinnou péči. Zahraniční odborníci si po jejím prostudování a na základě zkušeností z vlastní země připravili doporučení a náměty vypracované na základě znalosti českého systému pěstounské péče získané prostřednictvím této studie. Následně se uskutečnila v srpnu 2010 diskuse na mezinárodním workshopu v Praze, jejímž výstupem se staly konkrétní náměty pro možné návrhy změn v koncepci pěstounské péče v ČR.

Přehled legislativy týkající se pěstounské péče

Přehled relevantní legislativy, která upravuje náhradní rodinnou péči:

- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění předpisů pozdějších (dále jen zákon o rodině – v textu dále uvádíme plnou citaci paragrafů týkajících se pěstounské péče)
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění předpisů pozdějších (dále jen zákon o SPOD – v textu dále uvádíme plnou citaci paragrafů týkajících se pěstounské péče).

Z dalších významných zákonů, které upravují také situace rodin s dětmi přijatými do náhradní rodinné péče, uvádíme:

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění předpisů pozdějších

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění předpisů pozdějších

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění předpisů pozdějších

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění předpisů pozdějších

Zákon 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění předpisů pozdějších

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění předpisů pozdějších

Zákon č. 54/1956, o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění předpisů pozdějších

Zákon č. 187/1006 Sb., o nemocenském pojištění (nabývá účinnosti 1. 1. 2009)

Zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenského pojištění, ve znění předpisů pozdějších

Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění, ve znění předpisů pozdějších

Zákon o č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění předpisů pozdějších

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení, ve znění předpisů pozdějších

Zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení

Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech, ve znění předpisů pozdějších

Zákoník práce č. 262/2006 Sb., ve znění předpisů pozdějších

Výňatek ze Zákona o rodině týkající se pěstounské péče⁵

Pěstounská péče

§ 45a

(1) Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě (dále jen "pěstoun"), jestliže zájem dítěte vyžaduje svěřením do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte.

(2) Soud může podle odstavce 1 na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám, které jsou podle zvláštního právního předpisu zařazeny do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče po přechodnou dobu 5a), a to na

a) dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,

b) dobu, po jejímž uplynutí lze podle § 68a dát souhlas rodiče s osvojením, nebo

---

⁵ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění předpisů pozdějších

c) dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení (§ 68).

(3) Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů; ustanovení § 45 odst. 2 a 3 platí obdobně.

(4) Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu. Soud může zrušit pěstounskou péči jen z důležitých důvodů; učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun.

(5) Bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče podle odstavce 2, je soud povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro svěřeni dítěte do pěstounské péče. Za tím účelem si vyžaduje zejména zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud rozhodne o výchově dítěte vždy, odpadnou-li důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče podle odstavce 2.

§ 45b

(1) Před rozhodnutím o svěřeni dítěte do pěstounské péče je soud povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí o tom, zda ten, kdo se má stát pěstounem, je osobou vhodnou pro výkon této péče.

(2) Je-li dítě v ústavní výchově nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu, může být před rozhodnutím soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče dočasně svěřeno rozhodnutím orgánu sociálně-právní ochrany dětí do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem a splňuje stanovené podmínky; obdobně může být do péče budoucích pěstounů svěřeno i dítě, které není v ústavní výchově, se souhlasem rodičů. Nebude-li do tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí u soudu zahájeno řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče, rozhodnutí o dočasném svěřeni dítěte pozbude právní účinky.

(3) Odstavec 2 se nepoužije, jde-li o případy uvedené v § 45a odst. 2.

§ 45c

(1) Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat. Bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče jen jednomu z manželů, platí ustanovení § 33 obdobně.

(2) Pěstoun při péči o osobu dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Nemá vyživovací povinnost k dítěti a právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech. Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu.

(3) Dítě je povinno pomáhat podle svých schopností v domácnosti pěstouna; pokud má vlastní příjem a žije ve společné domácnosti s pěstounem, je povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny.

§ 45d

(1) Nárok na výživné určené rozhodnutím soudu na dítě, jemuž náleží příspěvek na úhradu potřeb podle zvláštního právního předpisu, 7a) přechází na stát. Je-li výživné vyšší než příspěvek uvedený ve větě první, náleží dítěti rozdíl mezi výživným a příspěvkem; tento rozdíl se vyplácí pěstounovi.

(2) Soud uloží rodičům, popřípadě jiným fyzickým osobám povinným poskytovat výživné dítěti, aby toto výživné poukazovaly příslušnému orgánu, který vyplácí pěstounovi, popřípadě zletilému dítěti příspěvek na úhradu potřeb dítěte podle zvláštního právního předpisu, 7a)

Výňatek ze Zákona o sociálně-právní ochraně dětí týkající se pěstounské péče⁶

§44

§44 (1) Pěstounská péče může být vykonávána v zařízení pro výkon pěstounské péče (dále jen "zařízení"). Zařízení se zpravidla zřizuje v samostatném objektu nebo v prostorách, které zřizovatel vybaví jako byt pro rodinu s větším počtem dětí.

§44 (2) Zřizovatel zařízení uzavírá s pěstounem písemnou dohodu o výkonu pěstounské péče v zařízení (dále jen "dohoda"). Výkon pěstounské péče v zařízení začíná dnem uvedeným v dohodě; předchází-li však den určený v dohodě dni, kterým je pěstounu svěřeno první dítě, začíná výkon pěstounské péče v zařízení nejdříve tímto dnem.

§44 (3) Dohoda musí obsahovat

a) výčet nákladů na domácnost a způsob úhrady jejich poměrné části zřizovatelem; náklady na domácnost přitom vždy tvoří náklady na odběr elektřiny a plynu, náklady na vytápění a dodávku teplé užitkové vody, náklady na dodávku teplé nebo užitkové vody z veřejných vodovodů a na odvádění, popřípadě zneškodnění odpadních a srážkových vod veřejnou kanalizací, náklady na odvoz domovního odpadu a náklady na služby spojené s užíváním bytu,

---

⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění předpisů pozdějších

- b) nejnižší počet dětí, u nichž bude v zařízení vykonávána pěstounská péče,
- c) rozsah náhrady jízdních výdajů pěstounovi a jemu svěřeným dětem,
- d) důvody pro vypovězení dohody zřizovatelem; tímto důvodem je vždy nedodržení dohodnutého počtu dětí podle písmene b) a zrušení pěstounské péče u všech svěřených dětí.

§44 (4) Výkon pěstounské péče v zařízení zaniká na základě písemné dohody smluvních stran nebo písemnou vypovědí dohody jednou ze smluvních stran. Zřizovatel zařízení může vypovědět dohodu jen z důvodů sjednaných v dohodě. Není-li ve vypovědi uvedena lhůta, kdy má výkon pěstounské péče v zařízení zaniknout, činí tato lhůta 3 měsíce. Lhůta počíná prvním dnem kalendářního měsíce následujícího po doručení vypovědi.

§45

§45 (1) Pěstoun vykonávající pěstounskou péči v zařízení je povinen

- a) používat příjmy svěřených dětí pro jejich potřeby a k úhradě jedné desetiny poměrné části nákladů na domácnost za tyto děti. Poměrná část nákladů na domácnost za svěřené děti se vypočte jako součin počtu dětí svěřených do pěstounské péče a podílu částky nákladů na domácnost a celkového počtu osob žijících trvale v zařízení; za osobu žijící trvale v zařízení se nepovažuje osoba, která koná základní (náhradní) službu v ozbrojených silách nebo civilní službu,
- b) hradit náklady na domácnost uvedené v §44 odst. 3 písm. a), s výjimkou části nákladů, které hradí zřizovatel.

§45 (2) Zřizovatel zařízení je povinen

- a) hradit devět desetin poměrné části nákladů na domácnost za svěřené děti,
- b) poskytovat pěstounovi vykonávajícímu pěstounskou péči v zařízení odměnu za výkon pěstounské péče a za práce spojené s péčí o svěřené děti v zařízení (dále jen "odměna pěstouna"),
- c) hradit náklady spojené s opravami a údržbou objektu zařízení a jeho vybavení, pokud v jednotlivém případě přesahují 100 Kč,
- d) umožnit v zařízení pobyt manželu a dítěti pěstouna a na žádost pěstouna také osobě, která byla do nabytí zletilosti v jeho péči,

- e) poskytovat pěstounovi a svěřeným dětem náhradu jízdních výdajů v dohodnutém rozsahu,
- f) poskytovat pěstounovi na jeho žádost trvalou nebo dočasnou výpomoc, má-li pěstoun svěřeny čtyři nebo více dětí anebo když alespoň jedno ze svěřených dětí vyžaduje mimořádnou péči,
- g) poskytovat pěstounovi na jeho žádost příspěvek na pobyt v zařízení za osobu, která byla do zletilosti v péči tohoto pěstouna a koná základní (náhradní) službu v ozbrojených silách nebo civilní službu. Výše příspěvku činí násobek jedné třicetiny částky, která se považuje za potřebnou podle zvláštního právního předpisu k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb) (dále jen "částka na osobní potřeby") a počtu dní pobytu uvedené osoby v zařízení.

§45 (3) Zřizovatel může na žádost pěstouna umožnit pobyt v zařízení též jiným osobám, než jsou uvedeny v odstavci 2 písm. d), pokud to není v rozporu se zájmem svěřených dětí; souhlasu zřizovatele není třeba, netrvá-li pobyt těchto osob v zařízení více než 5 dnů.

§45 (4) Pěstoun odpovídá za škodu, kterou způsobil zřizovateli zařízení, ve kterém vykonává pěstounskou péči. Zřizovatel zařízení odpovídá za škodu způsobenou pěstounovi při výkonu pěstounské péče v zařízení. Pro účely náhrady škody se použijí ustanovení zákoníku práce o náhradě škody, s výjimkou ustanovení o odpovědnosti za škodu na odložených věcech.

§46

Odměna pěstouna

§46 (1) Odměna pěstouna se pro účely zvláštních právních předpisů) posuzuje jako plat.

§46 (2) Odměna náleží ve výši 2,4násobku částky na osobní potřeby pěstouna při péči o jedno až tři děti. Za každé další dítě se odměna zvyšuje o 0,6násobek uvedené částky a při péči o zdravotně postižené dítě nebo o dítě, které vyžaduje mimořádnou individuální péči, se odměna zvyšuje o 0,3násobek této částky na každé dítě. Výše odměny po odpočtu daně z příjmů, pojistného na veřejné zdravotní pojištění, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti nesmí činit méně než částku,

na kterou by pěstoun měl nárok podle zvláštního právního předpisu.⁴²⁾

§46 (3) Vykonávají-li pěstounskou péči v zařízení společně manželé,⁴³⁾ náleží každému z nich odměna stanovená podle odstavce 2 ve výši jedné poloviny, pokud se nedohodnou o podílu jinak.

§46 (4) Odměna za výkon pěstounské péče se poskytuje i po dobu pracovní neschopnosti pěstouna, nejdéle však po dobu jednoho měsíce.

§46 (5) Poměrná část měsíční odměny za výkon pěstounské péče se stanoví ve výši násobku jedné třicetiny a počtu dní skutečného výkonu pěstounské péče v kalendářním měsíci.

§46 (6) Odměna za výkon pěstounské péče se vyplácí měsíčně pozadu v termínech stanovených zřizovatelem.

§46 (7) Zanikne-li výkon pěstounské péče v zařízení v průběhu kalendářního měsíce, náleží za tento měsíc odměna za výkon pěstounské péče v plné výši.

§46 (8) Došlo-li v průběhu kalendářního měsíce ke změně počtu svěřených dětí v zařízení, poskytne se za tento měsíc odměna, která je určena podle vyššího počtu dětí; zvyšuje-li se odměna za výkon pěstounské péče podle odstavce 2 věty druhé, náleží v plné výši i v tom případě, že podmínky jsou splněny pouze po část měsíce.

§47

§47 (1) Za podmínek, za nichž se vykonává pěstounská péče v zařízení, může být vykonávána tato péče i v bytě pěstouna. Pro výkon pěstounské péče v bytě pěstouna neplatí ustanovení §45 odst. 2 písm. d); ustanovení §45 odst. 2 písm. c) platí jen v případě, že předměty vybavení bytu jsou vlastnictvím zřizovatele nebo na jejich opatření poskytl zřizovatel příspěvek.

§47 (2) Za pěstouna se pro účely §44 až 46 považuje též

- a) osoba, které bylo dítě svěřeno do péče na základě rozhodnutí obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle §19 odst. 1 písm. b), nebo
- b) poručník, který o dítě osobně pečuje, pokud je péče o takové dítě vykonávána v zařízení.

§47 (3) Za dítě svěřené do pěstounské péče se pro účely §44 až 46 považuje též dítě,

- a) které bylo svěřeno do péče na základě rozhodnutí obecního úřadu obce s rozšířenou

působností podle § 19 odst. 1 písm. b), nebo

b) o které osobně pečuje poručník, pokud je péče o takové dítě vykonávána v zařízení.

§47 (4) Za dítě svěřené do pěstounské péče se pro účely §45 odst. 2 písm. a) a b) a §46 považuje rovněž zletilé dítě, které má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, a dále též dítě, které nemá nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte jen proto, že požívá důchod z důchodového pojištění, jehož výše je stejná nebo vyšší než uvedený příspěvek,⁴⁴⁾ za podmínky, že péče o takové dítě je vykonávána v zařízení.

Finanční zabezpečení pěstounské péče

⁷Pěstounská péče je zabezpečena dávkami pěstounské péče ze systému státní sociální podpory:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči

Tento příspěvek je odstupňován dle věku dítěte a jeho zdraví/zdravotního postižení, částka je od 143 EUR/měsíc na zdravé dítě do 6 let věku až do 271 EUR/měsíc na dítě ve věku 15 – 26 let s dlouhodobým těžkým zdravotním postižením.

- odměna pěstouna

Výše odměny pěstouna je 121 EUR/měsíc na 1 dítě, 243 EUR/měsíc na 2 děti, 364 EUR/měsíc na 3 děti a 485 EUR/měsíc na 4 děti.

- příspěvek při převzetí dítěte

Jedná se o jednorázový příspěvek při převzetí dítěte do péče. Výše příspěvku je 311 EUR u dítěte do 6 let, 349 EUR u dítěte od 6 do 15 let a 388 EUR u dítěte od 15 do 26 let.

- příspěvek na zakoupení motorového vozidla.

---

⁷ Příspěvek Mgr. Daniela Hovorky, pracovníka Oddělení sociálně právní ochrany dětí, Odbor rodiny a dávkových systémů, Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky na konferenci „Dítě v pěstounské péči“, 1. – 2. června 2010 v Seči

V případě pěstounské péče vykonávané v zařízení pro výkon pěstounské péče náleží pěstounovi odměna vyplácená zřizovatelem namísto odměny pěstouna jako dávky státní sociální podpory.

Jestliže pěstoun pečuje alespoň o 3 děti v pěstounské péči nebo alespoň o jedno zdravotně postižené dítě ve stupni závislosti II až IV, náleží pěstounovi tzv. zvláštní odměna pěstouna ve zvýšené částce, ze které úřad státní sociální podpory odvádí za pěstouna také sociální pojištění; podmínkou nároku na zvláštní odměnu je, že pěstoun nemá příjem z jiné výdělečné činnosti, tj. že pěstounskou péči vykonává na „plný úvazek“. Výše zvláštní odměny při péči o 3 děti je 667 EUR/měsíc⁸

Vedle speciálních dávek pěstounské péče mohou mít pěstouni a děti v pěstounské péči nárok na ostatní dávky státní sociální podpory, zejména na rodičovský příspěvek, případně přídavek na dítě a příspěvek na bydlení (dávky pěstounské péče se nezapočítávají do příjmu rodiny pro posouzení nároku na ostatní dávky SSP).

Kromě dávek státní sociální podpory může u dětí v pěstounské péči, které mají zdravotní postižení, vzniknout rovněž nárok na příspěvek na péči podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Výše odměny pěstouna v zařízení pro výkon pěstounské péče závisí na počtu dětí a jejich případném zdravotním postižení. Aktuální nejnižší výše odměny pěstouna je 667 EUR/měsíc při 1 – 3 dětech až po 760 EUR/měsíc při 4 dětech, z toho jedním se zdravotním postižením.

---

⁸ kurz 1 EUR = 25,76 CZK

Popis systému pěstounské péče v České republice ⁹

Děti jsou do náhradní rodinné péče - náhradních rodin, nejčastěji umisťovány z ústavních zařízení. Pouze výjimečně se v ústavních zařízeních nacházejí skuteční sirotci, kterým oba rodiče zemřeli. V naprosté většině se v dětských domovech a kojeneckých ústavech ocitají tzv. sociálně osiřelé děti, které sice mají matku a otce nebo alespoň jednoho z rodičů, ale ti se o ně nechtějí nebo nemohou starat. Nejspíš neměli ani oni sami dostatečné sociální a rodinné zázemí nebo mohli selhat také kvůli vlastní nevyzrálости, drogové závislosti, alkoholismu, mentální retardaci, závažnému onemocnění, výkonu trestu, poruchám osobnosti apod. Takoví rodiče buď své děti odložili anebo jim děti odebral soud.

Pěstounská péče

Do pěstounské péče soud svěřuje děti, jejichž výchova nemůže být zajištěna u rodičů. Dítě může být svěřeno do společné pěstounské péče manželů i jednotlivce. Pěstoun o dítě osobně pečuje a vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Dítě je do pěstounské péče umisťováno se souhlasem rodiče, souhlasu není třeba, pokud byla u dítěte soudně nařízena ústavní výchova. Pěstounská péče dítěti zajišťuje chybějící rodinné prostředí, vazby dítěte na biologickou rodinu nejsou zpřetrhány. Rodiče zůstávají zákonnými zástupci dítěte, pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti v běžných věcech, pro důležitá životní rozhodnutí se žádá souhlas zákonného zástupce dítěte (např. vycestování do zahraničí, operace, volba povolání).

Mají-li pěstouni za to, že rozhodnutí zákonných zástupců není v souladu se zájmem dítěte, mohou se domáhat rozhodnutí soudu. Vyživovací povinnost k dítěti svěřenému do pěstounské péče náleží nadále rodičům. Pěstounská péče tedy umožňuje přijetí do rodiny dětem, které nejsou právně volné. Nejčastěji jsou do pěstounské péče umisťovány děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, výchovnými obtížemi, děti starší, početnější sourozenecké skupiny a děti jiného etnika. Jejich

---

⁹ Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči, Krajský úřad, Moravskoslezský kraj, Ostrava, 2006

výchova většinou vyžaduje zvýšenou péči a pozornost. Děti žijící v péči pěstouna mohou být kontaktovány svými biologickými rodiči (pokud soud nestanoví jinak). Pokud jsou rodiče dítěte zbaveni rodičovské zodpovědnosti, pak pěstounská péče probíhá bez účasti biologických rodičů.

Pěstounská péče může mít formu individuální (v běžném rodinném prostředí v domácnosti pěstouna) nebo může být poskytována v tzv. zařízeních pro výkon pěstounské péče.

Pěstounská péče končí zletilostí dítěte, může být také zrušena, ale pouze z důležitých důvodů (např. závažné výchovné problémy), a to rozhodnutím soudu. Soud pěstounskou péči zruší vždy, požádá-li o to pěstoun.

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Jde o zcela nový institut náhradní rodinné péče, který přinesla novela zákona o sociálně - právní ochraně dětí účinná od 1. 6. 2006. Soud může svým rozhodnutím svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu. Jde o časově omezenou péči pěstounů, např. po dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat (hospitalizace v nemocničním zařízení, výkon trestu), či po dobu, po jejímž uplynutí lze dle zákona o rodině dát souhlas rodiče s osvojením dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům. Pěstounská péče na přechodnou dobu je řešením situace dětí, které by jinak musely pobývat v ústavním zařízení. Péče pěstounů skončí, jakmile pominou důvody, pro které bylo dítě do jejich péče svěřeno. Je finančně podporována státem stejným způsobem jako pěstounská péče.

Poručenství

V případě, že rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, musí soud dítěti ustanovit poručníka, který je oprávněn nezletilé dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo rodičů. Aby bylo možné považovat poručenství za formu náhradní výchovy, musí být splněna podmínka, že

stanovený poručník o dítě osobně pečuje. Pak má právo na stejné dávky ze systému státní sociální podpory jako pěstouni. Poručníci nabývají práva a povinnosti vyplývající z rodičovské role v téměř celém rozsahu - podstatná rozhodnutí týkající se dítěte schvaluje soud. Poručník je povinen podávat pravidelně soudu zprávy o nezletilém.

Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, tato osoba musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Důvody pro takovéto řešení jsou různé, nejčastěji jde o nemoc rodičů, jejich výkon trestu odnětí svobody či pobyt v cizině. Při výběru vhodné osoby dá soud zpravidla¹⁰ přednost příbuznému dítěte (v praxi jde nejčastěji o prarodiče dítěte). Soud vždy rozhodne také o rozsahu práv a povinností k dítěti. Rodiče zůstávají zásadně nadále zákonnými zástupci dítěte.

Popis zprostředkování pěstounské péče daný zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině¹¹

Zprostředkování pěstounské péče

Pokud se týká pěstounské péče, pak zákon o sociálně-právní ochraně dětí vymezuje přesná pravidla pro jejich zprostředkování. Podstata zprostředkování spočívá ve vyhledávání dětí, které mají být umístěny do pěstounské péče a v nalezení vhodných pěstounů pro tyto děti.

Podmínkou pro zprostředkování je podání žádosti fyzické osoby, která má zájem přijmout dítě do pěstounské péče. Tato žádost se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle místa trvalého pobytu žadatele. Žádost o zprostředkování

---

¹⁰ V původním textu Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči (Krajský úřad Moravskoslezského kraje, 2006) uvedené „vždy“ bylo nahrazeno dle citace § 45 zákona o rodině 94/1963 Sb., ve znění účinném k 1.9. 2008 slovem „zpravidla“

¹¹ Zdroj: Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči, Krajský úřad Moravskoslezského kraje, 2006

může podat občan ČR, který má na území ČR trvalý pobyt, a cizinec, který má na území ČR povolen trvalý pobyt nebo je hlášen k pobytu na území ČR alespoň 365 dnů. Zprostředkování zajišťují krajské úřady a Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. Zprostředkování pěstounské péče se neprovádí, podala-li návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče osoba dítěti příbuzná nebo osoba blízká dítěti nebo jeho rodině.

Průběh zprostředkování

Proces zprostředkování je třeba začít u obecního úřadu obce s rozšířenou působností, jeho úseku, který má na starost oblast sociálně-právní ochrany dětí a tedy i náhradní rodinnou péči. Obecní úřad obce s rozšířenou působností vyhledává děti, které mají být umístěny do pěstounské péče a vyhledává vhodné pěstouny pro tyto děti. To znamená, že shromažďuje všechny potřebné údaje o žadatelích o pěstounskou péči a o dětech, které je vhodné svěřit do těchto forem náhradní rodinné péče.

Na obecním úřadě obce s rozšířenou působností je k dispozici formulář žádosti o zprostředkování pěstounské péče, k žádosti je nutno doložit zákonem požadované doklady a po jejich shromáždění sociální pracovnice založí spis žadatele. Spisová dokumentace musí vždy obsahovat:

- žádost, v níž jsou obsaženy žadatelovy osobní údaje, jimiž jsou jméno, příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu,
- doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu nebo o hlášení k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů,
- opis z evidence Rejstříku trestů (o ten zažádá sociální pracovnice),
- zprávu o zdravotním stavu, kterou žadatel získá od svého praktického lékaře,
- údaje o ekonomických poměrech (potvrzení zaměstnavatele o příjmu),
- údaje o sociálních poměrech (sociální pracovnice obecního úřadu obce s rozšířenou působností provede v domácnosti žadatelů šetření, povede s žadateli pohovor o jejich záměru stát se náhradním rodičem, o představách o náhradním rodičovství a o dítěti, které by chtěli do rodiny přijmout).

Uvedené údaje se vyplňují na předepsaných formulářích, které žadatelům předá sociální pracovnice obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností pak postoupí kopii kompletní spisové dokumentace žadatelů neprodleně krajskému úřadu. Ten vytváří evidenci dětí a evidenci žadatelů, posuzuje vhodnost žadatelů a rozhoduje o zařazení žadatele o svěřením dítěte do pěstounské péče do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny.

Krajský úřad, jakmile obdrží spisovou dokumentaci žadatelů, zahájí tzv. odborné posuzování žadatelů:

- posuzuje charakteristiku osobnosti, psychický stav, předpoklady vychovávat dítě, motivaci, která vedla k žádosti o jeho svěřením do pěstounské péče, stabilitu manželského vztahu a prostředí v rodině, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro jeho svěřením do pěstounské péče. Zdravotní stav žadatelů z hlediska dlouhodobé péče o dítě posoudí posudkový lékař krajského úřadu (na základě zdravotní dokumentace žadatele, vedené jeho praktickým lékařem). Žadatelé jsou pozváni k psychologickému posouzení,
- součástí odborného posouzení je dále zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu. Jde o kurz, jehož účelem je poskytnout budoucím pěstounům nejpotřebnější informace z oblasti náhradní rodinné péče, reálnou představu o dětech, které jsou svěřovány do náhradní rodiny, poskytnout potřebný náhled na jejich předpoklady pro přijetí dítěte. Povinnost účastnit se přípravy není stanovena žadatelům, kteří již děti vychovávají a prokazují dobré výchovné schopnosti, a dále těm, kteří ji absolvovali již dříve,
- pokud žadatelé vychovávají vlastní děti, zjišťuje se rovněž jejich názor (pokud je to vzhledem k jejich věku možné) na přijetí dítěte svěřovaného do pěstounské péče do rodiny, je posouzena jejich schopnost přijmout dítě do rodiny,
- dále se zkoumá bezúhonnost žadatele, jeho manžela, druha, dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost,
- u žadatelů, kteří jsou ochotni přijmout do rodiny děti vyžadující speciální péči je nutno se zaměřit na posouzení schopnosti pečovat o takovéto děti.

Krajský úřad je při rozhodování o zařazením žadatelů do evidence rovněž oprávněn vyzvat žadatele k osobnímu jednání za účelem posouzení jejich předpokladů a je oprávněn zjišťovat další skutečnosti rozhodné pro svěřením dítěte.

Zařazení do evidence žadatelů

Pokud žadatelé vyhoví všem kritériím prověřeným odborným posouzením, krajský úřad neprodleně rozhodne o zařazení žadatelů do evidence žadatelů. Krajský úřad na základě vydaných rozhodnutí vede evidenci žadatelů o zprostředkování pěstounské péče nebo pěstounské péče na přechodnou dobu. Po dobu vedení žadatelů v evidenci může krajský úřad kdykoli zjišťovat, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností, v případě potřeby je oprávněn provést i nové odborné posouzení žadatele.

Evidence dětí, pro které se hledá pěstounské péče

Obecní úřad obce s rozšířenou působností vede spisovou dokumentaci o dítěti, pro něž se hledá pěstounské péče, která musí obsahovat:

- osobní údaje,
- doklad o státním občanství či o povolení k trvalému pobytu nebo o hlášení k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů,
- údaje o sociálních poměrech dítěte, jeho rodičů, sourozenců, popřípadě prarodičů,
- doklad, že dítě splňuje podmínky pro osvojení podle zvláštního právního předpisu,
- rozhodnutí příslušných orgánů o výchově dítěte, bylo-li vydáno,
- zprávu o zdravotním stavu a vývoji dítěte.

Po shromáždění všech těchto dokladů obecní úřad obce s rozšířenou působností ihned postoupí kopii spisu dítěte krajskému úřadu.

Krajský úřad pro účely zprostředkování vede evidenci dětí, pro něž se hledá pěstounská rodina. Je-li třeba, pak krajský úřad provede za účelem nalezení vhodné formy náhradní rodinné péče u dítěte také odborné posouzení, které spočívá v posouzení úrovně tělesného a duševního vývoje dítěte.

Nová náhradní rodina¹²

Po zařazení žadatelů a dětí do evidence krajského úřadu následuje vlastní zprostředkování pěstounské péče.

Vždy se hledají vhodní náhradní rodiče pro děti, nikoli naopak. Rozhodující je zájem a blaho dítěte. Krajský úřad při zprostředkování pěstounské péče přihlíží k doporučení poradního sboru - zvláštního orgánu kraje zřizovaného hejtnanem kraje. Poradní sbor tvoří odborníci působící v oblasti sociálně-právní ochrany, schází se neprodleně poté, co krajský úřad zjistí vhodného žadatele pro určité dítě. Úkolem poradního sboru je doporučit pro dítě, pro něž se hledá náhradní rodina¹³, ke svěření do pěstounské péče vedené v evidenci krajského úřadu vhodné žadatele z evidence. Pokud se pro konkrétní dítě podařilo najít osoby vhodné stát se jeho pěstouny, oznamuje tuto skutečnost žadatelům písemně krajský úřad – žadatelé obdrží tzv. oznámení o vhodnosti stát se pěstounem, stejné oznámení obdrží rovněž ústavní zařízení, ve kterém je dítě umístěno, a to je na jeho základě povinno seznámení s dítětem umožnit. Poté následuje seznámení se žadatelů s dítětem. Pokud se vše vyvíjí příznivě, je možné přistoupit k dalšímu kroku – k předání dítěte do rodiny.

Aby si mohli žadatelé převzít dítě z ústavu, musí u svého obecního úřadu obce s rozšířenou působností podat tzv. žádost o svěření dítěte do péče budoucích pěstounů. Obecní úřad pak vydá rozhodnutí o tzv. předpěstounské péči – na základě tohoto rozhodnutí jsou noví náhradní¹⁴ rodiče oprávněni si dítě převzít do své péče. Účelem je adaptace na novou životní situaci pro nové rodiče i dítě. V této době je možné si ověřit, zda mezi náhradními rodiči a dítětem úspěšně započalo navazování vzájemných vztahů¹⁵. Definitivně rozhoduje o svěření dítěte do pěstounské péče soud. Do pěstounské péče může být dítě svěřeno jednotlivci, dítě lze svěřit také do společné

---

¹² Z důvodu lepšího porozumění textu pro zahraniční experty byl původní název „Nová rodina“ pozměněn účely studie na „Nová náhradní rodina“

¹³ Z důvodu lepšího porozumění textu pro zahraniční experty byl text doplněn o část „pro něž se hledá náhradní rodina“

¹⁴ doplněno „náhradní“ – odůvodnění viz výše

¹⁵ Text pozměněn dle připomínek oponentky

pěstounské péče manželů. Nejpozději do 3 měsíců od vydání rozhodnutí o předpěstounské péči je zapotřebí podat k soudu návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče. O svěřeni dítěte do pěstounské péče opět rozhoduje soud.

V případě pěstounské péče na přechodnou dobu je postup při zařazení zájemců do evidence stejný, liší se pouze doporučeným rozsahem přípravy. U přechodné pěstounské péče je příprava budoucích pěstounů v rozsahu 70 hodin, u klasické 48 hodin.¹⁶

Podpora, supervize a doprovázení pěstounských rodin

Na rozdíl od přípravy pěstounských rodin není jejich následná podpora, supervize a doprovázení ošetřena zákonným předpisem. Ministerstvo práce a sociálních věcí vydalo k této problematice metodické doporučení, jehož plné znění dále uvádíme:

„Metodické doporučení MPSV Č. 5/2009 k návazné péči o náhradní rodinu po přijetí dítěte¹⁷

Návazná péče o náhradní rodinu po přijetí dítěte

Ve spolupráci s orgánem SPOD a NNO vznikne síť pomoci, která bude rychle, citlivě a plně odpovídat na situaci konkrétního dítěte a jeho rodiny. Po přijetí dítěte pracovník OSPOD je v kontaktu s rodinou nejméně jednou za tři měsíce¹⁸. Sleduje vývoj situace, podporuje rodinu i dítě včetně biologických dětí v rodině, pomáhá jim se vyrovnat s

---

¹⁶ Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče

¹⁷ Metodické doporučení MPSV Č. 5/2009 k návazné péči o náhradní rodinu po přijetí dítěte, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

¹⁸ Toto ustanovení se v praxi nedodrzuje a běžným zůstává interval kontaktu OSPOD s rodinou v trvání 6 měsíců. Obvykle se jedná o formální setkání ve velice omezeném časovém úseku, při němž nemá pracovník OSPOD reálnou možnost detekovat skryté či rýsující se problémy v rodině a pěstoun ani dítě nemají skutečnou možnost získat pro svoji rodinu podporu či služby. Navíc pracovník OSPOD je orgánem, který případně může iniciovat odebrání dítěte z rodiny, proto i pěstoun je velice opatrný při popisování situace ve své rodině, aby předešel případným problémům. Zdroj: Vyjádření ke studii o systému pěstounské péče v ČR, z června 2010, L. Fořtová

novou situací v rodině. Navrhuje možnosti, jak proces dobře zvládnout a rodinný systém stabilizovat.

Cíle návazné péče:

- zvyšování kompetencí pěstounů a stabilizace rodinného systému,
- preventivní péče,
- edukace pěstounů,
- nabídka služeb a forem pomoci (např. supervize, odlehčující péče, terapeutické služby apod.),
- vytvoření dostupného seznamu kompetentních a pověřených organizací v jednotlivých krajích,
- nabídka rodinných konzultantů – doprovázení,
- učení nových dovedností, další dostupné vzdělávání,
- podpora komunikace s biologickou rodinou.“

Dle odpovědí z dotazníku zasláném sociálním odborům krajských úřadu v dubnu 2010¹⁹ některé krajské úřady neprovádí následnou podporu rodin po přijetí dítěte do pěstounské péče vůbec, jiné organizují pravidelné akce pro pěstounské rodiny (např. vícedenní pobyty pro pěstounské rodiny²⁰, možnost konzultací o výkonu pěstounské péče, přednášky, diskuse na odborná témata vztahující se k problematice pěstounské péče) nebo pro ně tyto aktivity na základě pověření vykonávají jiné organizace.

Tato oblast je tak spíše doménou nestátních neziskových organizací a regionálně se výrazně odlišuje. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že se liší také nabídka, kvalita a rozsah služeb.

---

¹⁹ Zpracováno na základě dotazníkového šetření Národního vzdělávacího fondu, o. p. s. v rámci této zakázky v dubnu 2010

²⁰ Vícedenní pobyty pro rodiny pořádané krajskými úřady jsou vždy omezeny na zlomek pěstounských rodin z regionu, účastníci pobytů bývají vybíráni úředníky krajského úřadu na OSPOD podle ne zcela jasných kritérií, a poměrně často jsou na ně opakovaně zvány tytéž rodiny, takže většina ostatních rodin v kraji nemá šanci se těchto pobytů zúčastnit. Zdroj: Vyjádření ke studii o systému pěstounské péče v ČR, z června 2010, L. Fořtová

Aktuální stav v praxi náhradní rodinné péče:

- v roce 2009 bylo do ústavní péče umístěno 1966 dětí, 2022 dětí z ústavní péče ve stejném roce odešlo (do původní rodiny, jiné formy náhradní rodinné péče – osvojení, adopce, pěstounská péče, zařízení pro výkon pěstounské péče).
- k 31. 12. 2009 bylo v náhradní rodinné péči umístěno 13 413 dětí. Z toho bylo 6 723 dětí v pěstounské péči, 2514 dětí v osobní péči poručníka a 4 176 bylo vychováváno jinou fyzickou osobou než rodičem.²¹
- v České republice je 5744 pěstounských rodin
- aktuálně je do evidence MPSV vedené za účelem zprostředkování náhradní rodinné péče zařazeno 910 dětí. Z toho může být 651 dětí umístěno do pěstounské péče, 237 dětí do pěstounské péče a současně osvojení a 22 dětí pouze do osvojení
- prestiž pěstounství v České republice je velmi nízká, zcela chybí osvětová a informační činnost ze strany státu, pro laickou veřejnost je téma pěstounství velmi vzdálené a neznámé
- zcela chybí aktivní nábor pěstounů, pěstouni se sami hlásí na úřadech
- pěstounská péče na přechodnou dobu je legislativně upravena od roku 2006, tato forma pěstounské péče není v ČR využívána z důvodů nejistého finančního zabezpečení pěstounů (pěstoun dostává odměnu pouze po dobu přímé péče o dítě, v době, kdy nemá dítě v péči je povinen si platit zdravotní a sociální pojištění sám a zůstává bez příjmu), není jasná role pěstouna – ve spolupráci s biologickou rodinou atd., nejsou nastaveny služby podpory a doprovázení, neproběhla žádná kampaň, osvěta ani poptávka po tomto institutu od státu (pro pěstounskou péči na přechodnou dobu je připraveno pouze 10 rodin v celé České republice, k dnešnímu dni – červen 2010 je v pěstounské péči na přechodnou dobu umístěno asi 24 dětí). Tato tvrzení jsou v podstatě platná i pro dlouhodobé pěstounství.

---

²¹ Prezentace Bc. Sophie Dvořákové, vedoucí Oddělení sociálně právní ochrany dětí, Odbor rodiny a dávkových systémů, MPSV ČR na 3. neformálním setkání zástupců neziskových organizací působících v oblasti náhradní rodinné péče pořádaném Informačním střediskem Mikuláš o. p. s. dne 14. dubna 2010 v Praze

- neexistují standardy pěstounské péče a to jak pro pěstouny tak pro subjekty v oblasti náhradní rodinné péče (úřady – OSPOD, MPSV, NNO, atd.)
- nepracuje se s biologickou rodinou dítěte umístěného do ústavní péče či pěstounské péče, po odebrání dítěte z jeho rodiny není zjišťováno, zda se podmínky v jeho rodině změnily a je tedy možné návrat dítěte zpět do rodiny
- po umístění dítěte do pěstounské péče nejsou biologičtí rodiče podporováni ve své rodičovské roli, jejich práva nejsou ve většině případů dodržována (zájemci o pěstounství nejsou v rámci příprav dostatečně připravováni na roli pěstounů, jejich role bývá zaměňována s rolí adoptivních rodičů, pěstounství v České republice není vnímáno jako dočasná pomoc a podpora dítěte a jeho rodiny, aby se do ní, pokud to je pro dítě bezpečné, mohlo vrátit)
- ač zákon o rodině mluví o tom, že by měla mít přednost rodinná péče před ústavní, v praxi se děti po odebrání z původní rodiny dostávají do zařízení ústavní péče a poté některé do pěstounské péče, tzn., že není využívána přímá cesta z původní rodiny do pěstounské péče a zpět²²
- v praxi se minimum dětí vrací zpět z pěstounské péče do původní rodiny
- vydá-li Krajský úřad zamítavé stanovisko k možnosti zájemců o pěstounství stát se pěstouny, mohou se tito zájemci odvolat k MPSV, který znovu posuzuje jejich žádost stát se pěstouny – v praxi však není dostatečně využívána možnost získávat informace od subjektů, které zájemcům o pěstounství nebo současným pěstounům již služby poskytují; stává se, že nové rozhodnutí Poradního sboru není dostatečně ověřeno a zdůvodněno
- nedostatečně ošetřena je příbuzenecká pěstounská péče, v některých případech pěstouni pro příbuzeneckou pěstounskou péči neprojdou přípravou, nevyužívají doprovodných služeb, přitom ze statistiky vyplývá, že vysoké procento neúspěšné

---

²² Existuje vůbec legislativně přímá cesta z rodiny do pěstounské péče a zpět? Děti žijící v biologické rodině, které potřebují dočasnou péči jiné osoby, nejsou nahlášené v registru NRP. Kdo a jak tedy zprostředkuje pěstounskou péči pro tyto děti, když je zprostředkování výhradně v kompetenci OSPOD/krajských úřadů a MPSV pracujících s registry? Zdroj: Vyjádření ke studii o systému pěstounské péče v ČR, z června 2010, L. Fořtová

pěstounské péče (tj. dítě je z pěstounské péče umístěno do ústavní péče) je právě příbuzenecká forma péče

- v rámci příbuzenecké péče mají příbuzní pečující o ohrožení děti často problém získat jakoukoli finanční podporu státu, stávají se de facto také ohroženými a jejich péče o děti příbuzných bývá často vnímána a i soudy hodnocena jako automatická, tedy bez nároku na finanční či jinou podporu²³

- s dětmi, které mají být umístěny do náhradní rodinné péče není v praxi systematicky pracováno, často dochází k náhlému zpretrhání vazeb dítěte na jeho vztahové osoby (rodiče a širší rodina dítěte či pracovníci ústavních zařízení) a původní prostředí, to je způsobeno i tím, že dítě není umístováno do rodiny, která by byla v blízkosti jeho původní rodiny či ústavního zařízení, ve kterém dítě žilo – tím je také do budoucna komplikována možnost intenzivního kontaktu dítěte s jeho rodinou (z důvodu vzdálenosti, finanční a časové dostupnosti)

- podpora pěstounských rodin ze strany státu není dostatečná a značná stát systému je suplována NNO, což je problematické zejména pokud jde o zachování celostátně jednotné úrovně kvality poskytovaných služeb²⁴

- dítě není systematicky připravováno na přemístění do jiného prostředí

- dítě, které je odebráno z rodiny, má svého sociálního pracovníka OSPOD, který je s ním v kontaktu i po umístění do ústavní péče; po přechodu do pěstounské rodiny se zpravidla tento sociální pracovník OSPOD mění vzhledem ke změně bydliště dítěte, tento sociální pracovník je zároveň sociálním pracovníkem pěstounské rodiny, jeho role se tak mohou křížit

- zákonem jsou stanoveny lhůty pro posouvání spisové dokumentace žadatelů a dětí, pro ostatní fáze procesu pěstounské péče lhůty fakticky neexistují

---

²³ Zdroj: Vyjádření ke studii o systému pěstounské péče v ČR, z června 2010, L. Fořtová

²⁴ Zdroj: Vyjádření ke studii o systému pěstounské péče v ČR, z června 2010, L. Fořtová

Přílohy

- 1) Schéma cesty dítěte systémem péče²⁵
- 2) Kazuistiky o. s. Amalthea²⁶

---

²⁵ Schéma cesty dítěte systémem péče bylo převzato z prezentace Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti, Barbara Resnerová, MPSV ČR

²⁶ Tyto kazuistiky jsou pouze modelové a nepopisují konkrétní klienty o. s. Amalthea

REFORMA SYSTÉMU PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI A PĚSTOUNSKÁ PÉČE V ČR – KLÍČOVÉ MOMENTY

Pěstounství jako klíčový moment reformy²⁷

- Mezinárodní deklarace zavazují Českou republiku k rozvoji a podpoře pěstounství jako žádoucí alternativě pro ohrožené děti a rodiny
- Programové prohlášení současné vlády vyjadřuje podporu pěstounské péči a její profesionalizaci
- Národní akční plán je cestou ke změně pojetí pěstounské péče

Překážky současného systému

- Rezortní roztržitost systému, snaha o udržení si „svých“ agend
- Těžiště systému a zdrojů jsou v institucionální péči
- Nespolupráce jednotlivých aktérů systému
- Nedostatečná sociální práce s dětmi a rodinami (omezené kapacity, chybějící odbornost)
- Nejsou stanovena pravidla – neexistují standardy, metodiky atd.

„Argumenty“: Proč pěstounství neměnit

- V současném systému máme dostatek odborníků v institucionální péči
- Nenajdeme pěstouny pro specializované typy pěstounské péče
- Současní žadatelé mají zájem o svěřování dětí natrvalo
- Pěstounská péče často selhává, děti se stejně vracejí do institucí

Proč pěstounství měnit

- Výzkumy potvrzují blahodárny vliv rodinného prostředí na život dítěte
- Sami stávající pěstouni volají po podpoře a provázení při pěstounství
- Potřebujeme vytvářet alternativy „specializovaných“ rodinných prostředí pro děti a

---

²⁷ Prezentace Mgr. Kláry Trubačové, LUMOS na Mezinárodním workshopu „Systém pěstounské péče v ČR a vybraných evropských zemích“ ve dnech 10. a 11. 8. 2010 v Praze

mladé lidi se specifickými potřebami

- Máme ohrožené děti a rodiny

Ohrožené děti

- Současná situace: * Evidujeme děti VHODNÉ
* Nehledáme rodiny pro děti, ale děti pro „žadatele“
- Počet dětí, u kterých jsou splněny podmínky k osvojení nebo ke svěřením do pěst. péče: * V evidenci dětí pro účely zprostředkování náhradní rodinné péče, která je vedena MPSV, je aktuálně zařazeno celkem zhruba 900 dětí
* V ZAŘÍZENÍCH ÚSTAVNÍ VÝCHOVY JE PŘÍBLIŽNĚ 11 TISÍC DĚTÍ

Nejčastější problémy a situace pro umístování dětí mimo rodinu

- Sociální situace rodiny (ohrožené bydlení, ztráta zaměstnání rodičů apod.)
- Problémového chování dětí (např. záškoláctví, parta, neplnění školní docházky apod.)
- Onemocnění či hendikep rodičů (rodiče nezvládají péči bez podpory)
- Onemocnění či hendikep dětí (rodiče nezvládají péči o dítě bez služeb a podpory)

Co máme k dispozici v současném systému

Zdroje v současném systému:

- Legislativní rámec (typy pěstounské péče)
- Finanční zdroje
- Lidské zdroje
- Zkušenosti neziskového sektoru

Typy pěstounské péče

- Individuální pěstounská péče
- Pěstounská péče na přechodnou dobu
- Pěstounská péče vykonávaná v zařízeních pro výkon pěstounské péče
- Poručenství s osobní péčí poručníka

Finanční zabezpečení pěstounské péče:

Pěstounská péče je zabezpečena dávkami pěstounské péče ze systému státní sociální podpory:

- Příspěvek na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči (nárok dítěte)
- Odměna pěstouna nebo odměna pěstouna ve zvláštních případech
- Příspěvek při převzetí dítěte
- Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Finanční zabezpečení institucionální výchovy

- Školská zařízení: 2 mld. ročně
- Normativy na lůžkovou kapacitu:

	Náklady na jedno dítě na rok (neinvestiční výdaje)
Kojenecký ústav	486 000 Kč
Dětský domov	303 516 Kč
Diagnostický ústav pro děti	525 527 Kč
Diagnostický ústav pro mládež	532 544 Kč
Dětský domov se školou	360 326 Kč
Výchovný ústav	373 984 Kč

Lidské zdroje

- Stávající pěstouni
- Zájemci o náhradní rodinnou péči
- Pracovníci v širokém spektru institucí
- Síť odborníků v komunitách

Nejčastěji zmiňované mýty o zahraničních modelech pěstounské péče

- Děti vystřídají za svůj život velké množství pěstounských rodin (8, 16, ale i 32)
- Lidé v zahraničí jsou pěstouny hlavně pro peníze
- Pěstouny mají jen bohaté země, které je mohou zaplatit
- „Krátkodobí“ pěstouni mají trvale citovou újmu, protože se u nich neustále střídají děti, ke kterým si vytváří vazbu

ČINNOST KRAJSKÝCH ÚŘADŮ V PRAXI²⁸

Krajské úřady (a obecní úřady obcí s rozšířenou působností) se ve svém postupu při zprostředkování pěstounské péče řídí *zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění předpisů pozdějších.*

V následujícím textu jsou popsány relevantní momenty procesu zprostředkování a následné práce s pěstounskými rodinami vycházející z dotazníků zaslanych všem krajským úřadům v rámci výzkumu a mapování situace. Obesláno bylo 14 krajských úřadů (Královéhradecký kraj, Hl. m. Praha, Středočeský kraj, Jihočeský kraj, Plzeňský kraj, Karlovarský kraj, Ústecký kraj, Liberecký kraj, Kraj Vysočina, Pardubický kraj, Jihomoravský kraj, Olomoucký kraj, Zlínský kraj, Moravskoslezský kraj). Návratnost byla 11 vyplněných dotazníků (nezaslali: Středočeský kraj, Plzeňský kraj, Olomoucký kraj). Navracené dotazníky se značně lišily co do rozsahu, konkrétnosti i podrobností jejich vyplnění. Přesto se domníváme, že poskytnuté informace mohou poskytnout rámcovou představu o fungování krajských úřadů v uvedených oblastech.

Nábor zájemců o pěstounskou péči

Některé krajské úřady se oblastí náboru nových pěstounů vůbec nezabývají. Jiné krajské úřady v této oblasti konají aktivněji. Uvádíme následující příklady.:

KÚ Jihočeského kraje

- Den otevřených dveří - pravidelně každé první pondělí v měsíci na pracovišti NRP od 16.00 do 19.00 hod.

---

²⁸ Sestaveno na základě dotazníků zaslanych krajským úřadům v rámci tohoto výzkumného projektu v dubnu 2010

(volně přístupné nejen pro osvojitelské či pěstounské rodiny, ale také pro širokou veřejnost). Zájemci mají možnost získat informace od pracovníků NRP.

- KÚ Jč kraje pravidelně 4x do roka pořádá setkání s pěstounskými rodinami (pěstouni + děti) , na něž jsou zváni také novináři, kteří prostřednictvím tisku šíří informace o NRP v Jihočeském kraji.
- Rodičovské besedy organizované pracovníky NRP – řízené setkání zkušenějších pěstounů se zájemci o PP (cca 3 pěstouni a 3 zájemci o pěstounskou péči).
- Poskytování informací o NRP náhodným přichozím zájemcům o pěstounskou péči mimo dny otevřených dveří.

KÚ Moravskoslezského kraje

- V budově krajského úřadu i na pracovištích Centra psychologické pomoci, příspěvkové organizace kraje (CPP), jsou pořádány dny otevřených dveří pro zájemce o pěstounskou péči.
- Ve spolupráci s CPP jsou připravovány propagační akce k vyhledávání osob vhodných stát se pěstouny.
- Krajský úřad na svých internetových stránkách nabízí detailní informace pro zájemce o pěstounskou péči, včetně kontaktních adres a relevantních odkazů na tématické weby.
- V rámci své činnosti krajský úřad vydává brožury týkající se problematiky pěstounské péče, dále též distribuuje letáky a brožury MPSV, neziskových organizací s tématikou pěstounské péče.

Magistrát hl. m. Prahy

Magistrát hl. m. Prahy v této oblasti spolupracuje s vlastní pověřenou příspěvkovou organizací Dětské centrum Paprsek, kde za podpory vedení magistrátu v současné době vzniká Rodinné centrum. Centrum se zaměří na diagnostiku a posuzování žadatelů o NRP, jejich přípravu pro převzetí dítěte do výchovy i pomoc při zprostředkování u konkrétního dítěte. Zároveň nabídne odborné sociální poradenství, případně terapii již vzniklým rodinám. Termín dokončení by měl být konec roku 2010.

Praha podporuje i nestátní organizace zabývající se propagací a nábořem pěstounů, např. úzce spolupracuje se Střediskem náhradní rodinné péče, NATAMOU, tipy na děti vhodné pro pěstounskou péči dodává organizace FOD.

Příprava pěstounů/děti

Příprava pěstounů je dle zákona o SPOD povinná a dle § 11 odst. 2 krajské úřady poskytují poradenskou pomoc (sociálně-právní, psychologickou) související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče. Některé krajské úřady realizují další činnosti v této oblasti.

KÚ Jihočeského kraje

- Pěstouni mají možnost využít individuálních konzultací na pracovišti NRP, mají možnost zúčastnit se rodičovských besed (jak před svěřením dítěte do rodiny, tak i po svěřením dítěte do rodiny).
- Přípravu zajišťuje Krajský úřad Jihočeského kraje ve spolupráci se 3 subjekty, které mají pověření k výkonu SPOD - zajišťování přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny. Posláním přípravného kurzu je poskytnout potřebný základ vědomostí o specifických otázkách náhradní rodinné péče, zprostředkovat reálné informace o situaci a potřebách dětí žijících mimo vlastní rodinu a umožnit náhled na vlastní předpoklady pro přijetí dítěte. Konzultace s odborníky + možnost setkat se s pěstouny či osvojiteli, kteří sdělují své vlastní zkušenosti a mohou zodpovědět i konkrétní dotazy. Kurz probíhá formou přednášek, skupinových diskusí či výcvikových seminářů, a to přibližně v rozsahu nejméně 30 hodin (pro budoucí pěstouny je kurz delší). Subjekty po skončení kurzu předávají pracovníkům krajského úřadu „výstupy“ za každý pár a anonymní hodnocení kurzu za každého jednotlivce.
- Doporučování a zapůjčování odborné literatury, odkazy na webové stránky se související tematikou.

KÚ úřad Královéhradeckého kraje

Krajský úřad zadal realizaci přípravy Občanskému sdružení Salinger.

KÚ Moravskoslezského kraje

- V rámci své činnosti pořádá příspěvková organizace kraje Centrum psychologické pomoci pro budoucí pěstouny kurz vedený odborníky z centra a to v souladu s ust. § 19a odst. 1 písm. c) zák. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zák. o SPOD).
- Krajský úřad často apeluje na zařízení, ve kterých jsou umístěny děti vhodné k umístění do pěstounské péče, aby tyto děti připravovala po stránce sociální i psychologické.

KÚ Pardubického kraje

KÚ zajišťuje přípravu žadatelů ve spolupráci s příspěvkovou organizací Pardubického kraje Centrem psycho-sociální pomoci - Rodinnou a manželskou poradnou Pardubického kraje. Náplň přípravy vychází z ustanovení zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, a z metodik vydaných MPSV k odborným přípravám žadatelů.

Magistrát hl. m. Prahy

- Přípravu a prověření vhodných náhradních rodičů vykonává příspěvková organizace Dětské centrum Paprsek.
- Za podpory magistrátu v současné době vzniká Rodinné centrum, nově zřizované v rámci příspěvkové organizace MHM Dětské centrum Paprsek, které se zaměří na diagnostiku a posuzování žadatelů o NRP, jejich přípravu pro převzetí dítěte do výchovy i pomoc při zprostředkování u konkrétního dítěte. Zároveň nabídne odborné sociální poradenství, případně terapii již vzniklým rodinám. Termín dokončení by měl být konec roku 2010.

- Praha podporuje i nestátní organizace zabývající se propagací a nábořem pěstounů, např. úzce spolupracuje se Střediskem náhradní rodinné péče, NATAMOU, tipy na děti vhodné pro pěstounskou péči dodává organizace FOD.
- Povinný přípravný kurz je v současné době obohacen o *zážitkově orientovaný program*, se zaměřením na sebepoznání, sebehodnocení.
- Zvláštní zaměření na žadatele mající zájem o přijetí dítěte staršího 3 let. Cílem je získat pro přijetí staršího dítěte jen takové rodiče, kteří jsou schopni laskavého přijetí dítěte s uměním určit pevné hranice ve výchově dítěte. Možnost doprovázení a terapie při přijetí dítěte do rodiny, dle potřeby. Vytvoření prostoru pro žadatele, aby zvážili všechny své možnosti i možnosti rodiny /zvýšené nároky na emoční stabilitu rodiny, uvědomění si bezvýhradného přijetí dítěte/, upravili svá očekávání a představy. Pochopení celé škály problémů souvisejících s přijetím staršího dítěte /možných negativních projevů dítěte, seznámení se s projevy deprivace, uvědomění si minulosti dítěte/.
- Potřebné je věnovat zvýšenou pozornost přípravě pěstounských rodin, tzn. zvýšení počtu hodin u přípravných kurzů, je zapotřebí si uvědomit, že děti přicházející do pěstounské péče potřebují zvláštní péči, a proto je kladen důraz na kvalitu pěstounů, jejich motivaci, připravenost na přijetí dítěte a to i ze strany jejich vlastních dětí. Z tohoto důvodu probíhá teoretická a praktická část v DC Paprsek, stručný obsah: charakteristika dětí v NRP, specifika dětí v NRP, péče o děti se speciálními potřebami, zátěž v biologické rodině, identita dítěte, prožívání deprivace, biologická rodina – nutnost udržení kontaktu a pozitivního obrazu, vlastní rodina a děti žadatelů, péče o etnicky odlišné děti – možnost rozšíření kurzů např. při zájmu o romské etnikum, péče o sourozenecké skupiny, ochota spolupracovat a vyhledat pomoc, v praktické části pak výcvik psycho-sociálních schopností, nácvik ochoty využít spolupráce, původní rodina – způsob komunikace, sebeobraz, součinnost při sestavení plánu práce s biologickou rodinou (ne vždy je žádoucí), možnosti a dovednosti komunikace s biologickou rodinou.

KÚ Zlínského kraje

Přípravu pěstounů realizuje pro krajský úřad externí subjekt na základě řádně vypsání výběrového řízení – o. s. STROP Zlín ve spolupráci s o. s. Triada – Poradenské centrum Brno. Koncepce přípravy včetně harmonogramu je součástí smlouvy mezi zadavatelem a poskytovatelem. Jedná se o skupinová setkání (max. 10 manželských párů) – jednodenní i vícedenní, celkový rozsah kurzu 56 hodin.

Posuzování pěstounů/děti

Posuzování žadatelů o pěstounskou péči vychází z ust. § 19a zák. o SPOD, resp. ust. § 27 zák. o SPOD, upravujícího přesný postup odborného posouzení. Podle těchto pravidel krajské úřady postupují. Níže uvádíme příklady praxe na několika krajských úřadech.

KÚ Jihočeského kraje

Při odborném posouzení vycházejí pracovníci náhradní rodinné péče Krajského úřadu Jč kraje jednak z podkladů obsažených ve spisové dokumentaci postoupené OÚ obce s rozšířenou působností, dále z posouzení psychického a zdravotního stavu žadatelů psychologem a lékařem krajského úřadu a z výstupů z kurzu přípravy, které se žadatelé v průběhu posouzení zúčastní, popř. je potřeba doplnit ještě některé další podklady pro rozhodnutí.

Zájemci o pěstounskou péči absolvují nejprve psychologické posouzení, v němž jsou shrnuty zkušenosti z jejich života, dětství, manželství a jeho stabilita, vlastnosti, rodičovské postoje, důvody, které přivedly k přijetí dítěte, postoje dětí žijících v rodině apod. Psychologické vyšetření probíhá na pracovišti náhradní rodinné péče krajského úřadu během nejméně dvou setkání. První trvá zhruba 3-4 hodiny a jeho součástí je úvodní asi dvouhodinový rozhovor a vyplňování testů. Druhé setkání probíhá volněji, formou besedy, a účastní se ho většinou tři páry žadatelů. Někdy je se zájemci

domluven další termín setkání, návštěva s dítětem či naopak návštěva psychologa a sociální pracovnice krajského úřadu u žadatelů doma.

Dále je spisová dokumentace zájemců předána posuzujícímu lékaři krajského úřadu. Ten na základě doložených lékařských zpráv vypracuje zdravotní posudek, zda po zdravotní stránce jsou zájemci o PP schopni zajistit péči o dítě. Lékař krajského úřadu si může dožádat některé zdravotní zprávy či vyšetření. Žadatelé o náhradní rodinnou péči pak mají povinnost (§ 53, odst. 4 z. SPOD) podrobit se vyšetření zdravotního stavu, sdělit údaje o zdravotním stavu a popř. sdělit jméno, příjmení a adresu svého ošetřujícího lékaře a název a adresu zdravotnického léčení, v němž se léčí.

Posuzování dětí navrhovaných do pěstounské péče probíhá na základě spisové dokumentace postoupené od sociálních pracovníků z obecních úřadů obcí s rozšířenou působností – obsahuje rodinnou a osobní anamnézu, zprávu z psychologického vyšetření, zprávu od ošetřujícího lékaře + popř. zpráva od odborných lékařů, zprávy od personálu v zařízení, kde je dítě umístěno, event. zprávy z MŠ či školy, PPP apod. V některých případech je dítě posuzováno i psycholožkou NRP.

Magistrát hl. m. Prahy

- Z praxe magistrátu vyplývá, že kvalitní psychologické a zdravotní posouzení přichází pouze od dětí z pražského DC Krč .

Pokud je dítě starší, nachází se v dětském domově, je zde objednáno do pedagogicko-psychologické poradny - vyšetření mnohdy neodpovídá skutečnému stavu dítěte, je nedostatečné. V době, než byli propuštěni psychologové, kteří byli zaměstnanci MHMP, posuzovali děti v těchto případech sami.

- Přípravu a prověření vhodných náhradních rodičů vykonává pro magistrát příspěvková organizace Dětské centrum Paprsek. Nyní vzniká Rodinné centrum, nově zřizované v rámci příspěvkové organizace MHM Dětské centrum Paprsek , které se zaměří na diagnostiku a posuzování žadatelů o NRP, jejich přípravu pro převzetí dítěte do výchovy i pomoc při zprostředkování u konkrétního dítěte. Zároveň nabídne odborné sociální poradenství, případně terapii již vzniklým rodinám. Termín dokončení by měl být konec roku 2010.

KÚ Zlínského kraje

Krajský úřad Zlínského kraje vydal metodické doporučení k obsahu spisové dokumentace dítěte hlášeného ke zprostředkování náhradní rodinné péče (č. 2/2009).

Zprostředkování pěstounské péče

Vnitrostátní zprostředkování v rámci České republiky zajišťují krajské úřady a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Osvojení dětí ve vztahu k cizině pak zprostředkovává Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně.

Při zprostředkování pěstounské péče postupují krajské úřady podle ust. § 19a, § 22, § 24, § 24b, § 24c a § 27 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Pro účely zprostředkování pak hejtmani krajů zřizují poradní sbor jako zvláštní orgán kraje dle ust. § 38a tohoto zákona.

Pokud se krajskému úřadu nepodaří zprostředkovat pro dítě osvojení nebo pěstounskou péči ve lhůtě 3 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence dětí nebo po dobu 3 let pro žadatele zařazeného do evidence žadatelů, postoupí krajský úřad údaje z evidence dítěte nebo žadatele ministerstvu, které bude pokračovat ve zprostředkování na základě evidence dětí a evidence žadatelů vytvořené jednotlivými krajskými úřady (§ 22 odst. 7). V případě, že bude zprostředkovávat osvojení nebo pěstounskou péči již ministerstvo, může krajský úřad využívat pro zprostředkování evidenci žadatelů vedenou ministerstvem. Krajský úřad také může dávat ministerstvu podněty a upozorňovat ministerstvo na vhodného osvojitele nebo pěstouna pro dítě, kterému už nezprostředkovává osvojení nebo pěstounskou péči, ale zprostředkovává ji ministerstvo.

Pokud se ani ministerstvu nepodaří zprostředkovat osvojení nebo pěstounskou péči do 3 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence dětí nebo do 6 kalendářních měsíců od zařazení žadatele do evidence žadatelů vedené ministerstvem, postoupí ministerstvo

kopie údajů z těchto evidencí Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně ke zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině. Stále však platí, že údaje o žadateli zašle ministerstvo Úřadu jen pokud žadatel vyjádřil souhlas s osvojením dítěte z ciziny (§ 23 odst. 3). I po postoupení údajů Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí se ministerstvo nadále snaží zprostředkovat dítěti osvojení nebo pěstounskou péči v České republice, neboť zajištění náhradní rodinné péče v zemi původu dítěte má v souladu s Úmluvou o právech dítěte zásadní přednost před osvojením dítěte do ciziny.²⁹

Zákon o sociálně-právní ochraně také v § 20 odst. 3 vymezuje situace, kdy se zprostředkování neprovádí:

- Zprostředkování pěstounské péče se neprovádí v případě, kdy návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče podala fyzická osoba k dítěti *příbuzná a nebo blízká* dítěti nebo jeho rodině.

- Ve výše uvedených případech, ve kterých se zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče neprovádí, má fyzická osoba má možnost podat návrh na osvojení dítěte nebo svěřeni dítěte do pěstounské péče přímo u soudu, aniž by uplatňovala žádost o zprostředkování u orgánů sociálně-právní ochrany dětí podle tohoto zákona.³⁰ Takoví zájemci jsou *de facto* vyjmuti ze systému umístování dětí do pěstounské péče, kterým se zabývá tato zpráva.

---

²⁹ Zdroj: Zprostředkování osvojení a pěstounské péče, webové stránky MPSV ČR, www.mpsv.cz

³⁰ Zdroj: Zprostředkování osvojení a pěstounské péče, webové stránky MPSV ČR, www.mpsv.cz

Podpora rodin/dětí/pěstounů

Dle § 11 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, jsou krajské úřady povinny alespoň jednou v roce zabezpečit konzultace o výkonu pěstounské péče. Konzultací se kromě odborníků na řešení výchovných a sociálních problémů účastní také pěstouni, kteří mají trvalý pobyt na území kraje; konzultací se mohou účastnit též děti svěřené těmto pěstounům do pěstounské péče a další fyzické osoby, které tvoří s pěstounem domácnost.

Některé z krajů vykazují činnost nad tento povinný rámec.

KÚ Jihočeského kraje

Krajský úřad nabízí následující podporu:

- sociálně-psychologicko-poradenské služby rodinám (za přítomnosti pracovníků NRP):
  - besedy s rodiči – pěstouny a žadateli o PP - 3x/rok
  - víkendové setkání pěstounských rodin – 2x/rok
  - jednodenní setkání pěstounských rodin – 2x/rok
  - víkendový kurs pro matky – pěstounky – 2x/rok
  - předvánoční setkání s pěstouny – 3x/rok
  - odborné školení pro zařízení pro výkon PP – 1x/rok
  - dále: zajištění kulturních akcí pro rodiny s dětmi v NRP – bezplatné vstupné na akce Výstaviště Č. Budějovice (výstavy: Vzdělání a řemeslo, Mobil Salon, HOBBY – jaro a podzim, Země Živitelka), bezplatné vstupné do multikina v Č. Budějovicích na představení dle vlastního výběru, návštěva divadelního představení

KÚ Libereckého kraje

- Krajský úřad Libereckého kraje, oddělení sociálně právní ochrany dětí pořádá dvakrát do roka víkendová pěstounská setkání. Zpravidla se jedná o jedno setkání pěstounek nebo pěstounů a druhé setkání pro celé pěstounské rodiny.

Setkání se účastní odborníci z různých oblastí /např. psychologie, pediatrie/. Pěstouni mají možnost formou besed nebo individuálních konzultací, projednat témata, která je zajímají. Při setkáních se pěstouni vzájemně seznámí, mohou se podělit o své zkušenosti, které mají s péčí a výchovou přijatého dítěte. Pro děti a dospělé jsou připraveny hry, sportovní a relaxační program.

- V uplynulém roce proběhlo podzimní víkendové setkání pěstounských rodin , kterého se zúčastnilo 11 rodin s 32 dětmi ve věku od 2 do 18 let. Součástí setkání byla mimo jiné beseda s dětským lékařem, výlet na zřícenině hradu Trosky a ukázka výcviku policejních psů.

KÚ Pardubického kraje

- KrÚ Pk nabízí pěstounským rodinám každý rok vícedenní setkání pěstounských rodin. V rámci tohoto setkání jsou pěstounům nabízeny odborné konzultace psychologů pro NRP, možnost sdílet své starosti a problémy s ostatními pěstouny, rodinám jsou nabízeny společné i oddělené volnočasové aktivity.

- KrÚ ve spolupráci s příspěvkovou organizací Pardubického kraje Centrem psychosociální pomoci - Rodinnou a manželskou poradnou Pardubického kraje zajišťuje pro pěstouny v průběhu celého roku možnost odborných konzultací u psychologů pro NRP.

Magistrát hl. m. Prahy

- Podpora pěstounských rodin byla zapracována do Koncepce rodinné politiky hl. m. Prahy, kdy se město zavázalo podporovat aktivity nestátních organizací spojených se začleňováním dětí do běžného života v rodinném prostředí, poskytováním služeb a poradenství pěstounských rodinám.

- V současné době vzniká Rodinné centrum, nově zřizované v rámci příspěvkové organizace MHM Dětské centrum Paprsek v Praze, které m.j. nabídne odborné sociální poradenství, případně terapii již vzniklým rodinám. Termín dokončení by měl být konec roku 2010.

KÚ Zlínského kraje

- Krajský úřad organizuje každoročně akce pro pěstounské rodiny – vícedenní pobyty pro pěstounské rodiny, možnost konzultací o výkonu pěstounské péče, přednášky, diskuse na odborná témata vztahující se k problematice pěstounské péče.
- Dále vícedenní pobyt pro pěstounky.
- Věnována je také pozornost samotným dětem vyrůstajícím v pěstounské péči – vícedenní pobyt pro děti.
- Dále v individuálních případech probíhají konzultace na úřadu dle potřeby pěstounů.
- Zlínský kraj je zřizovatelem pěti zařízení pro výkon pěstounské péče, která financuje ze svého rozpočtu. Tímto způsobem vytváří podmínky pro to, aby vícečetné sourozenecké skupiny, zdravotně postižené děti nebo děti jiného etnika mohly vyrůstat v rodině.

Supervize

Supervizi krajské úřady nezprostředkovávají, až na výjimky.

KÚ Královéhradeckého kraje

Supervizi realizuje Občanské sdružení Salinger.

KÚ Moravskoslezského kraje

Supervizi pro pěstounské rodiny, které mají zřízeno zařízení pro výkon pěstounské péče, zajišťuje příspěvková organizace kraje Centrum psychologické pomoci.

Magistrát hl. m. Prahy

- MHMP pořádá případové multidisciplinární konference v jednotlivých sporných případech při uvolnění dítěte do NRP.

Kontrola, monitoring

Krajským úřadům nenáleží ze zákona povinnost provádět kontrolu pěstounských rodin, tato povinnost náleží pověřeným obcím. Některé krajské úřady však tuto oblast kontrolují či udržují kontakt s pěstouny.

KÚ Jihočeského kraje

- Zpětná vazba s pěstounskými rodinami a sociálními pracovníky z příslušných OÚ obcí s rozšířenou působností (jejich pravidelné návštěvy v domácnosti – dle zákona o SPOD), při setkání na jednotlivých besedách, konzultacích, setkání jak na KÚ, tak při organizovaných setkáních.

KÚ Moravskoslezského kraje

- Příspěvková organizace kraje Centrum psychologické pomoci CPP kontroluje zařízení pro výkon pěstounské péče, jejichž zřizovatelem je Moravskoslezský kraj.

KÚ Pardubického kraje

- Pracovníci KrÚ jsou s většinou pěstounských rodin, které prošly cestou „klasického“ zprostředkování NRP, v kontaktu a nabízejí rodinám pomoc a poradenství dle potřeb pěstounů.

Práce s dětmi

Systematickou práci s dětmi nad rámec uložený zákonnými normami krajské úřady ve svých informačních materiálech vesměs neuvádějí.

KÚ Královéhradeckého kraje

- Realizace víkendových pobytů byla zadána Občanskému sdružení Salinger – zvláštní program pro děti, pomoc psycholožek.

KÚ Zlínského kraje

- Jednou ročně se pořádá víkendový pobyt pro děti z pěstounských rodin.

Práce s biologickou rodinou

Systematickou práci s biologickou rodinou nad rámec uložený zákonnými normami krajské úřady ve svých informačních materiálech neuvádějí, zmiňují ji jako výjimečnou.

Druhy pěstounské péče

Krajské úřady zmiňují především individuální pěstounskou péči rodin i jednotlivců a zařízení pro výkon pěstounské péče.

KÚ Královéhradeckého kraje

- V současné době má KÚ v evidenci jednu pěstounku, která je zařazena pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu.

KÚ Pardubického kraje

- NNO Amalthea působící na území Pardubického kraje zahájila pilotní projekt na získání pěstounů na přechodnou dobu. KrÚ Pk se na realizaci tohoto pilotního projektu také podílí.

KÚ Zlínského kraje

- Pěstounská péče na přechodnou dobu.

ČINNOST NNO V OBLASTI NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V PRAXI

Činnost nestátních neziskových organizací v oblasti náhradní rodinné péče je velmi podrobně a strukturovaně popsána v dokumentu „Katalog služeb NNO pro náhradní rodiny“³¹, který se svolením Informačního střediska Mikuláš, o. p. s. přikládáme k této zprávě.

Součástí dokumentu je kromě podrobných informací o poskytovaných službách, projektech či metodikách také mapa nestátních neziskových organizací, které působí v České republice v oblasti náhradní rodinné péče.

---

³¹ Katalog služeb NNO pro náhradní rodiny, Informační středisko Mikuláš, o. p. s., Manuela Štursová v rámci projektu Analýza dostupných služeb a informací v oblasti NRP, r. 2009, Finančně podpořeno z prostředků Nadace táta a máma

MEZINÁRODNÍ WORKSHOP „SYSTEM PĚSTOUNSKÉ PĚČE V ČESKÉ REPUBLICE A VE VYBRANÝCH EVROPSKÝCH ZEMÍCH“ A JEHO VÝSTUPY

Ve dnech 10. a 11. srpna 2010 se v Praze v prostorách Autoklubu, Opletalova 29 v Praze 1 uskutečnil mezinárodní workshop s názvem „System pěstounské péče v České republice a ve vybraných evropských zemích“.

Workshopu se zúčastnili zástupci z pěti vybraných evropských zemí: J. Coleman za britskou organizaci BAAF (Britská asociace pro adopci a pěstounskou péči), T. Polkowski za polskou organizaci Nasz Dom (nezisková organizace působící v oblasti náhradní rodinné výchovy), D. Taut za Rumunskou asociaci zdravotní psychologie, R. Simonsen za norskou vládní organizaci BUFDIR (Norský úřad pro děti, mládež a rodinné záležitosti) a M. Bohovicová za slovenské sdružení Návrat (nezisková organizace působící v oblasti náhradní rodinné péče). Dále se workshopu zúčastnil Ch. Gardiner za IFCO (Mezinárodní organizace pěstounské péče). Z českých účastníků se mezinárodního workshopu kromě zástupců řešitelského týmu z Národního vzdělávacího fondu, o. p. s., organizací Lumos a o. s. Amalthea, zúčastnili zástupci zadavatele výzkumného projektu pracovníci Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a dále Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Úřadu vlády ČR, Pardubického kraje, Nadace Sirius, Nadace Rozum a cit, Nadace Táta a máma a v neposlední řadě také pěstouni. Celkem se workshopu zúčastnilo 24 zástupců výše jmenovaných organizací. Workshop byl tlumočen z a do angličtiny.

V návrhu projektového záměru bylo jako jedna z vybraných zemí navrhováno Rakousko. Podle vyjádření Ch. Gardinera, prezidenta Mezinárodní organizace pěstounské péče je rakouský systém pěstounské péče a náhradní rodinné výchovy velmi roztržštěný, neexistuje kompaktní systém a jednotné standardy kvality a je velmi obtížné získat variabilní statistiky za celé Rakousko. Místo zástupce Rakouska jsme proto přizvali odborníka z Polska, protože zde systém pěstounské péče prošel rozsáhlou transformací

a je pro nás zajímavou inspirací. Nicméně v příloze přikládáme popis systému pěstounské péče ve městě Vídeň jako příklad z Rakouska, aby tato země nebyla ve zprávě opominuta.

Program mezinárodního workshpu byl následující:

10. 8. 2010 po uvítání účastníků a představení projektu (Z. Fídlarová – NVF) seznámila přítomné I. Tomešová (NVF) se situací pěstounské péče v ČR. Dále hovořila K. Trubačová (Lumos) o transformaci náhradní rodinné péče. Po obědě následovaly příspěvky T. Polkowského (Polsko), J. Colemana (Velká Británie) a D. Taut (Rumunsko). Po každém z bloků vedli účastníci diskuse, ve kterých komentovali jednotlivé systémy a srovnávali je se systémem v ČR.

11. 8. 2010 pokračovali M. Bohovicová (Slovensko) a R. Simonsen (Norsko) s představováním pěstounské péče v jejich zemích. Po té následoval workshop č. 1 na téma zprostředkování pěstounské péče, příprava pěstounů a dětí, práva dětí, přímá práce s dětmi a rodinami vedený R. Černou (o. s. Amalthea) a po obědě workshop č. 2 na téma sociální zabezpečení, legislativa, systém pěstounské péče vedený K. Trubačovou (Lumos). Oba dny semináře byly zakončeny diskusí, doporučeními zahraničních odborníků vůči českému systému a závěrečným shrnutím obou pracovních dnů.

Popisy systémů zúčastněných zemí a výstupy z diskusí jsou uvedeny dále v textu.

Pěstounská péče v Polsku

Pěstounská péče je v Polsku chápána jako plánovaná služba pro děti a jejich rodiny, zaměřená na poskytování dočasné péče pro děti z rodin, které procházejí různými druhy krize. Prvotním cíle pěstounské péče je vždy znovusjednocení rodiny. Pokud není znovusjednocení možné, může se stát péčí dlouhodobou.

Hlavními důvody proč dát přednost pěstounské péči před umístěním do ústavu je, že děti, kterým se nedostává rodičovské péče, trpí emoční deprivací kvůli chybějící vazbě, mají zpožděný nebo narušený vývoj ve všech oblastech – emoční, sociální, intelektuální, fyzické.

Žádné dítě nesmí být odloučeno od rodičů kvůli chudobě. Důležitá je aktivní podpora rodin, budování center denní péče a posilování vnějších a vnitřních zdrojů rodiny.

Legislativa

Pěstounská péče se řídí Zákonem o sociální podpoře z 12. 3. 2001.

Nyní je v přípravě nový zákon o podpoře rodin a systému pěstounské péče. Tento zákon bude parlament projednávat v říjnu 2010.

Systém pěstounské péče

Za legislativu týkající se pěstounské péče a náhradní rodinné péče vůbec je zodpovědné Ministerstvo práce a sociální politiky. Dále jsou v zemi Krajská (Powiat) centra podpory rodiny. Těchto center je 462 v celém Polsku a mají na starosti organizaci náboru pěstounů, kvalifikaci a školení pěstounů a podporu existujících rodin. Tyto úkoly

vykonávají veřejné i nestátní orgány, včetně center pro adopci a pěstounskou péči, kterých je v Polsku cca 90 včetně 35 nestátních.

Druhy pěstounské/příbuzenské péče

36 700 pěstounských rodin je tvořeno příbuznými (obvykle strýcové, tety, babičky). Jedná se o často kritizovanou formu, protože v této formě pěstounské péče chybí dostatečná kvalifikace, školení a podpora. V těchto rodinách je 48 100 dětí. Připravovaný zákon nebude považovat tyto rodiny za pěstounské rodiny, ale budou se nazývat "pečující rodiny" a získají supervizi od místních sociálních služeb.

Neplacená nepříbuzenská pěstounská péče

V Polsku je 6 090 pěstounských rodin, které jsou tvořeny normálními rodinami nebo jednotlivci. Tito pěstouni nedostávají mzdu, ale dávku na částečné pokrytí nákladů na výchovu dítěte – asi 220 Euro za měsíc na dítě. V těchto rodinách je přibližně 10 000 dětí.

Profesionální pěstounské rodiny

Profesionální rodiny dostávají mzdu a dávky na děti.

Formy profesionální pěstounské péče:

- pěstounské rodiny s více dětmi – 777 rodin – 4 018 dětí
- specializované rodiny (pro děti s postižením nebo delikventní mládež) – 167 rodin – 387 dětí
- rodiny pro pohotovostní péči – 550 rodin pro 3 608 dětí (za rok)

Nová koncepce pěstounské péče

Nová koncepce pěstounské péče je založena na individuálním plánování pro každé dítě umísťované do pěstounské rodiny. Koordinátor pěstounské péče je odpovědný za přípravu a naplňování individuálního plánu. Využívá k tomu podpůrný odborný tým. Individuální plány biologických rodin vytvářejí a naplňují "rodinní asistenti". Pěstounské rodiny mají být dočasné a mít svůj účel: smyslem je znovusjednocení rodiny nebo umístění dítěte do stálého prostředí (např. adopce).

Nástroje individuálního plánování

1. Analýza silných stránek a potřeb rodiny a dítěte
2. Analýza krize
3. Genogram
4. Ekomapa
5. Dlouhodobé cíle
6. Měsíční plány
7. Vzdělávací plány
8. Knihy života (Life Books)

Polské problémy

Polským problémem jsou nedostatečné počty center pro podporu pěstounské péče a specialistů. Dále je v současnosti pěstounská péče ještě stále často považována za "placenou" adopci. Pěstounské rodiny brání znovuspojení rodin nebo dokonce kontaktům s biologickými rodinami. Z důvodu vysokého stresu se pěstounské rodiny často rozpadají.

V posledních letech existuje při náboru nových pěstounů trend zaměřit se více marketingově než "citově". Pro kampaně jsou využívány mediálně známé osobnosti, náborová akce musí být pozitivně laděná, zaměřená v prvotní fázi na potřeby pěstounů

více než na potřeby dětí. Při prvním kontaktu je důležité se zaměřit hlavně na pěstouny, přesvědčit je o tom, že získají, když se stanou pěstouny. Pro kampaně jsou využíváni herci a celebrity, kteří jsou sami pěstouny. Významné je také sdělení široké společnosti, co je pěstounství. Toto sdělení musí být v souladu s filozofií PR kampaní krátké, jednoduché a výstižné. Po rozsáhlé kampani se ozve hodně lidí, ale selhávají týmy, které přicházejí do prvního kontaktu s potenciálními pěstouny. Nejsou připraveny na množství telefonátů a otázek. Každý, kdo v této fázi přijde, se považuje za kandidáta - nehodnotí se pouze na základě prvních dojmů.

Trénink pro zájemce o pěstounství

Polský systém přípravy pěstounů je založen na americkém programu PRIDE (podrobnější popis tohoto programu je uveden dále v příloze). Zájemci o pěstounskou péči procházejí několikaměsíčním školením a hodnocením a sami vidí, zda by roli pěstouna zvládli. Metoda je založena na seminářích, hraní rolí, sdílení zkušeností a na práci ve skupině. V Polsku byl program PRIDE adaptován na místní podmínky. V současnosti se každý z potenciálních pěstounů účastní 12ti čtyřhodinových setkání a minimálně 3 konzultací ve vlastním domově. Pokud některá rodina nesplňuje všechny požadavky, hledá se možnost, jak si chybějící kompetence doplnit.

Doba od prvního kontaktu do schválení pěstounství je obvykle 6 až 8 měsíců. Náklady na proškolení jedné rodiny v tomto programu jsou 1 600 Euro.

Před přijetím dítěte do rodiny podepisuje rodina kontrakt s koordinátorem, ve kterém jsou stanoveny způsoby další práce s rodinou a její podpory. Součástí kontraktu je povinnost s koordinátorem spolupracovat.

Pěstounská péče v Anglii

K 31. březnu 2009 žilo v náhradní rodinné péči 60 900 dětí.

Více než tři čtvrtiny dětí, které nežijí se svou rodinou (44 200 neboli 78 %), bylo svěřeno do péče pěstounů. V Anglii je přibližně 37 000 pěstounských rodin.

Téměř dvě třetiny (62 %) dětí v systému vyrůstá v náhradní péči proto, že jim hrozí závažné emocionální, fyzické nebo sexuální zneužití nebo zanedbání. Mnohé z dětí, které jsou umístěny do náhradní péče, se do vlastní rodiny vrací poměrně rychle – necelá polovina opouští náhradní péči do jednoho roku od umístění do ní a zpravidla se vrací do vlastní rodiny.

Druhy pěstounské péče

- *krátkodobá*: náhlé mimořádné události, hodnocení, vazba, „střecha nad hlavou“
- *sdílená péče*: pravidelné „krátké pauzy“
- *střednědobá (zaměřená na určitý úkol)*: léčba, přechodná umístění, příprava na podporované bydlení, samostatný život nebo adopci
- *dlouhodobá*: výchova
- *péče přátel a rodiny*
- *umístění matek společně s dětmi*
- *terapeutická pěstounská péče*

Legislativa a standardy

Náhradní rodinnou péčí se zabývají: Dětský zákon z roku 1989, Pravidla pěstounství 2002, Pravidla plánování péče 2010 (Children Act 1989, Fostering Regs 2002, Care Planning Regs 2010). V rámci Zákona o standardech péče z roku 2000 byly vydány Národní minimální standardy pěstounských služeb (plné znění standardů je jednou z

příloh této zprávy), které v blízké době budou revidovány a více zaměřeny na výsledky. Jedná se o minimální standardy, některé služby tyto standardy překračují v mnoha směrech. Standardy využívá vláda pro inspekci a sebehodnocení poskytovatelů.

Postupná profesionalizace pěstounské péče

Pěstounství již není vnímáno skrze standard „výchova cizích dětí jako vlastních“ – tím se zvýšila očekávání sociálních pracovníků i píle a snažení pěstounů. Pěstouni obecně sami sebe vnímají jako důležité partnery v odborné práci, na níž se podílí celá řada osob. Plní velmi náročnou profesionální úlohu, což se projevuje na úrovni jejich odměny, vzdělávání a postavení. Klíčovými faktory při poskytování zodpovědných a efektivních služeb jsou vztahy vzájemné podpory mezi sociálními pracovníky a pěstouny, které by se neobešly bez vzájemné úcty, konzultací a školení. Pěstounství, které dříve bývalo do značné míry dobrovolnou rolí, se rychle stává plnohodnotným povoláním. Pěstouni si musejí osvojit širokou škálu dovedností, aby mohli pracovat s dětmi, které na samém počátku svého života zažily trauma nebo které vykazují problémové chování. Jedná se o jedinečnou kombinaci rodinného a profesního života – je do něj zapojena celá rodina pěstouna, avšak pěstoun musí zároveň spolupracovat s celým odborným týmem složeným z lidí různých profesí.

Mění se podoba pěstounské péče

V současné době vzrůstá počet problémových dětí. Mají obtíže v chování nebo z důvodu fyzického či duševního postižení. Jednotlivé případy se od sebe liší, například o azyl žádají mladiství cizinci bez doprovodu dospělé osoby.

Jak se stát pěstounem³²

1. Spojte se se svou místní pěstounskou organizací – zašle vám bližší informace o možnosti stát se jejím pěstounem a pomocí několika otázek si ověří, zda se pro roli pěstouna hodíte.
2. Pěstounská organizace vás pozve na informační schůzku nebo vám nabídne, že člen jejího týmu navštíví vás a všechny další členy vaší domácnosti.
3. Jakmile shromáždíte více informací, měli byste se rozhodnout, zda u vámi zvolené pěstounské organizace podáte oficiální žádost o pěstounství.
4. Pěstounská organizace přijme vaši žádost a přidělí vám sociálního pracovníka, který vás bude podporovat po celou dobu procesu hodnocení a schvalování a který rovněž provede podrobné hodnocení vás a celé vaší domácnosti.
5. Zcela zásadním předpokladem k tomu, abyste se mohli stát pěstouny, je účast na školení, které probíhá ještě před vašim schválením jakožto pěstounů. Všichni pěstouni absolvují intenzivní kurz, zpravidla „Přípravu k pěstounství“, který připraví vás a další členy vaší domácnosti na práci pěstounů.
6. Součástí vašeho hodnocení budou taktéž důkladné kontroly vašeho trestního rejstříku, kontroly místního úřadu a prověřování osob, které poskytly osobní a odborné reference.
7. Jakmile bude vaše hodnocení dokončeno, váš sociální pracovník předá podrobnou zprávu o něm pěstounské porotě, která posoudí vaši způsobilost stát se pěstounem. Pěstounská porota doporučí pěstounské organizaci vaše schválení jakožto pěstouna.

---

³² Z prezentace Jeffrey Colemana na mezinárodním workshopu v rámci tohoto projektu v Praze ve dnech 10. a 11. 8. 2010, zdroj: <http://www.couldyoufoster.org.uk/applying>

8. Pěstounská organizace přijme závěrečné rozhodnutí o tom, zda vás schválí jako pěstouna a informuje vás písemně, zda jste byli úspěšní. Zároveň vám také sdělí podmínky, za jakých můžete poskytovat pěstounskou péči.

9. Někdy to může chvíli trvat, než je do vaší péče umístěno první dítě. Je totiž důležité, aby se pěstounská organizace ujistila, že jste tím pravým pěstounem pro konkrétní dítě nebo děti. Nalezení toho nejlepšího pěstouna pro určité dítě je základem a předpokladem úspěchu.

10. Po celou vaši pěstounskou kariéru se vám bude dostávat podpory od vaší pěstounské organizace, která pro vás bude také neustále zajišťovat supervizi a průběžně vám nabízet další vzdělávání a umožňovat další rozvoj. Jednou ročně bude pěstounská organizace prověřovat vaši způsobilost být pěstounem.

Důležitými aspekty pěstounství je respektování původu dětí a jejich biologické rodiny, možnost se k nim svobodně hlásit. Nenutit dítě, aby přestalo myslet na biologickou rodinu a cítilo se jen součástí pěstounské rodiny.

Hrozící obtíže v budoucnosti

Pěstouni stárnou, dvě třetiny se přibližují důchodovému věku, zatímco počet dětí v pěstounské péči v posledních dvou letech rostl a stále se zvyšuje. Nedostatek pěstounů znamená, že více dětí se bude možná muset stěhovat daleko od své rodiny, kamarádů, spolužáků a sourozenců. Znamená to ovšem také, že příliš mnoho dětí může být svěřeno do péče pěstounů, kteří pro ně nemusejí být těmi nejvhodnějšími a kteří nemusejí mít dovednosti a zkušenosti nutné k tomu, aby byly naplňovány potřeby těchto dětí.

Pěstounská péče v Rumunsku

Od roku 2000 roste důraz na decentralizaci a systém ochrany dětí, zaměřený na rodinu a komunitu, organizování a partnerství na úrovni komunity a doplňkovost a diverzifikaci aktivit. Do roku 2004 existovala jako jediná možnost při ohrožení dítěte jeho umístění do ústavu. V současné době je 40 000 dětí umístěno v pěstounských rodinách a 25 000 dětí v ústavech.

Právní rámec pěstounské péče

Nařízení č. 26/1997: Umístění do pěstounské péče je pojímáno jako *dočasné* opatření, jako příprava dítěte na znovuzapojení do biologické nebo adoptivní rodiny.

Jedná se o první regulaci profesionálního postavení pěstounských rodičů – zavádí se provede tzv. mateřské asistentky (MA).

Zákon 272/2004 o ochraně dětí

Dle zákona o ochraně dětí jsou služby rodinného typu ty služby, které zajišťují v domově osoby nebo rodiny péči o dítě odloučené dočasně nebo trvale od svých rodičů v důsledku rozhodnutí o umístění. Rodinné umístění je takové umístění, kdy je dítě dáno k osobě, která patří k širší rodině (až do 4 stupně), jiné pečující osobě nebo rodině (sít přátel, sousedé atd.). Dítě mladší 2 let může být umístěno pouze do rodinného typu služeb (náhradní nebo širší rodina).

Zákon č. 679/2003 o podmínkách certifikace, atestačních procesech a profesionálním postavení pěstounských rodin

Mateřské asistentky musí mít osvědčení o atestaci, která platí 3 roky a je vydána Komisí pro ochranu dětí. MA má pracovní smlouvu se sociální službou (Hlavní úřad pro sociální služby a ochranu dětí – DGSSPC), který trvá po celou dobu platnosti osvědčení. Profese MA není slučitelná s jiným zaměstnáním, profesionální pěstouni nesmí mít jinou placenou práci.

Nařízení 23/2003 ošetřuje Minimální povinné standardy pro umístování dětí k mateřským asistentkám (standardy kvality MA, sociální pracovníci jednající s MA a služby mateřské asistence).

Odměny za profesionální pěstounskou péči

- Základní plat: odpovídá základnímu platu sociálního pracovníka, závisí na pracovní zkušenosti
- 15 % k základnímu platu za psychickou náročnost a speciální pracovní podmínky
- 15 % k základnímu platu za druhé dítě v pěstounské péči
- 25 % k základnímu platu za přijetí dítěte s postižením

Průměrné náklady na jedno dítě v pěstounské péči jsou 177 Euro měsíčně.

Většina pěstounských rodičů (MA) při dotazování uvedla, že využívají vlastní peníze pro nákup oblečení, dárků, školních potřeb nebo platbu za kroužky.

Principy pěstounské péče:

- Pěstounská péče je dočasné opatření, ale zákon délku pěstounské péče neurčuje
- Nejvyšším zájmem dítěte je znovuzapojení do rodiny nebo adopce

- Pěstounský rodič (mateřské asistentka) je profesionál pracující na základě smlouvy s místními sociálními službami nebo NNO

Kriteria profese mateřských asistentek

MA musí mít osvědčení vydané DGSSPC. Toto osvědčení získá, pokud má minimálně nižší střední vzdělání nebo odbornou školu (10 let). Dále musí doložit, že má dostatečné ubytovací možnosti, tj. pokoj pro dítě. Musí mít dobré výsledky v psychologických a zdravotních testech a absolvovat minimální 60 hodinový povinný kurz organizovaný úřadem, sestávající z témat z oblasti legislativy, pediatrie, dětské psychologie a zakončený testem znalostí.

Výběr náhradních rodin

Proces párování sestává z určení a přípravy rodiny tak, aby byla schopna správně naplnit potřeby dítěte.

Supervize

Existují dva směry kontroly. Dítě má na starosti případový manažer a mateřskou asistentku sociální asistent. Oba rodinu navštěvují minimálně jedenkrát měsíčně a dále každé 3 měsíce prochází dítě psychologickým vyhodnocováním. Mateřské asistentky také mají pravidelné konzultace se sociálními asistenty.

Problémy v oblasti pěstounské péče

Rychlý nárůst sítě MA oslabil kapacitu DGSSPC vyhodnocovat a školit skupiny profesionálů a zároveň monitorovat děti umístěné v pěstounské péči.

Průměrně má dětský sociální asistent na starosti 70 případů a sociální asistent pro MA 68 případů. Jsou však i případy, kde má sociální asistent na starosti i více než 200 dětí umístěných do pěstounské péče

Výzvy do budoucnosti

V budoucnosti bude dále potřeba zlepšit monitorovací systém a zlepšit komunikaci v řídicím týmu. Důležité je také podpořit vytvoření podpůrné sítě profesionálních pečovatелů/MA a klást důraz na průběžné vzdělávání odborníků. Školení pěstounů musí být šito na míru dle věku, kulturní identity a individuálních potřeb dítěte. Bude třeba dále zlepšovat monitorovací systém mateřských asistentek a zlepšit komunikaci v případovém týmu. Chybí jednotný monitorovací systém, což společně s nedostatečnými prostředky na supervizi MA vede k umělému urychlování případů, které řeší sociální asistenti. Proces proplácení cestovních a životních nákladů pro mateřské asistentky týkajících se péče o děti je zdlouhavý a komplikovaný. V neposlední řadě je u veřejnosti stále malé povědomí o tom, co obnáší být profesionálním "rodičem".

Pěstounská péče na Slovensku

Náhradní rodinná péče může vzniknout jen rozhodnutím soudu. V roce 2008 bylo 11496 dětí v rodinných formách náhradní rodinné péče a 5 667 dětí umístěno v ústavech.

Legislativa

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine - §§ 48-53

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálně-právní ochraně dětí a sociální kuratele

Zákon č. 627/2005 Z. z. o příspěvcích na podporu náhradní rodinné péče o děti

Zákon č. 280/2002 Z. z. o rodičovské príspevku

Zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa

Finančné zabezpečenie pěstounské péče

Opakovaný príspevek pro dieťa: 129,17 Euro

Jednorázový príspevek pri svěření do pěstounské péče: 344,25 Euro

Jednorázový príspevek pri zániku pěstounské péče: 862,33 Euro - Tento príspevek je určen deťmi, ktoré dosáhly plnoletosti jako „startovné do života“.

Opakovaný príspevek pěstounovi: 164,22 Euro + 116,81 Euro pri péči o minimálne 3 sourozence.

Opakovaný príspevek pěstounovi pokud má dieťa se zdravotným postižením 67,68 Euro

Přídavek na dieťa: 21,99 Euro

Daňový bonus: 20,00 Euro

Průměrná mzda na Slovensku v r. 2009 byla 744 Euro.

Typy náhradní rodinné péče

1) Svěření dítěte do péče jiné osoby – náhradní osobní péče (zpravidla příbuzenské), která není finančně zabezpečená totožně s pěstounskou péčí, náhradní rodiče nemusí absolvovat přípravu jako pěstouni. Tato forma péče vychází z předpokladu, že dieťa jde do péče k osobě, ke které už má vztah. V praxi s tímto typem péče často bývá problém, vyvstávají generační problémy a projevuje se nedostatek rodičovských dovedností.

2) Pěstounská péče

3) Ústavní péče – v profesionálních rodinách nebo v ústavech. Přibližně 600 deťmi je nyní na Slovensku v profesionálních rodinách.

Dítě do 3 let věku musí být dle zákona v rodině, nesmí být v ústavní péči. V praxi není toto nařízení vždy zcela dodržováno. Osvojení je zařazeno pod rodičovství, proto nespadá pod náhradní rodinnou péči, ale proces vyhledávání, přípravy atd. je stejný jako u náhradní rodinné péče.

Příprava budoucích pěstounů

Přípravu vede orgán sociálně právní péče (ÚPSVaR) nebo akreditovaný subjekt. Zájemce si vybírá, kde bude přípravu absolvovat. Minimální příprava je v rozsahu 26 hodin a zahrnuje přípravu buď individuální nebo skupinovou či kombinaci obou. V závěrečné fázi přípravy si zájemci přizvou i další blízké důležité lidi z rodiny či okolí. Příprava je zakončena zprávou s ne/doporučením jaká forma pěstounské péče je nejvhodnější, jaké dítě je pro rodinu nejvhodnější. Zpráva je předána ÚPSVaR, ten rozhoduje o zařazení do registru potenciálních pěstounů.

Zprostředkování pěstounské péče

Základní kompetence má ÚPSVaR - v krajském městě je vždy jeden určený úřad, který vede 2 seznamy

→ děti, které potřebují náhradní péči (děti sem nahlásí dětské domovy a je vymezeno, co má spisová složka obsahovat – sociální, zdravotní zpráva, videonahrávka apod.)

→ seznam rodin, které nabízejí pro dítě péči

Pokud se potřebné dítě do 2 týdnů nespáruje s rodinou, posílá úřad informace o dítěti akreditovaným subjektům i dalším úřadům v rámci celého Slovenska. V praxi není vše ideální, ale vede to ke zvyšování počtu umístěvaných dětí.

Problémy v oblasti pěstounské péče

- málo lidí má zájem o pěstounství
- mnozí to berou jako adopci
- nechtějí si brát sourozence, děti s postižením, romské děti
- málo podpory pro současné pěstounské rodiny
- malá prestiž pěstounství
- neexistuje osvěta a kampaň ze strany státu

Pěstounská péče v Norsku

V Norsku má pěstounská péče dlouho a silnou tradici. Pěstouni obvykle vykonávají pěstounskou péči ve svém vlastním domově a starají se o jedno dítě. Pěstouni nemusí být sezdáni, mohou to být jednotlivci a může to být i pár stejného pohlaví. Pěstounská péče je pojímána jako dočasná pomoc – po dvou letech se musí rozhodnout o dalším směřování dítěte. Většina umístění je přímo z původní rodiny nebo po krátkém umístění ve zvláštním pohotovostním pěstounském domě. Většina dětí a mladistvých má pravidelný kontakt se svou biologickou rodinou. Příbuzenská pěstounská péče má stejná práva na školení, podporu a stejnou finanční odměnu jako pěstouni nepříbuzní. V Norsku je velmi silný veřejný sektor a ten má také na starosti většinu problematiky pěstounské péče.

Legislativa

Zákon č. 100 z roku 1992 týkající se služeb sociální péče pro děti a jeho následné aktualizace (The Child Welfare Act)

Odměny pro pěstounské domovy

Doporučená odměna za jedno dítě/mladistvého za měsíc je na běžné náklady – závislé na věku 546 – 806 Euro a za „práci“ 766 Euro.

Vyšší odměna je možná pokud má dítě nebo mladistvý zvláštní potřeby.

Někteří pěstouni mají práci na plný úvazek a dítě v pěstounské péči jen na určitý čas. Jiní pěstouni na plný úvazek provozují speciální pěstounské domovy.

Většina dětí, které nemohou zůstat doma, žije v pěstounských domovech.

K 31. 12. 2009 žilo 8 526 dětí a mladistvých v pěstounské péči a 1 386 dětí a mladistvých v ústavech.

V pěstounských domovech je 85% (8 526 dětí), v ústavech je 15% (1 386 dětí) – do 13 let děti nesmí být v ústavech. Nikdo by neměl být zbytečně v ústavu, maximální doba pobytu je 1-2 roky. Pokud mladistvý nechce být ve své rodině, většinou je v pěstounské rodině.

Kdo se zabývá dětskou sociální péčí

Ministerstvo pro děti a rovnost má odpovědnost za péči o děti na vládní úrovni.

Norský úřad pro děti, mládež a rodiny pomáhá místním úřadům v případech péče o děti, řízení institucí, pěstounské domy a jejich služby a rodinně zaměřené aktivity.

Krajský ředitel superviduje aktivity v oblasti sociální péče o děti, zajišťuje aby byl naplňován Zákon o sociální péči pro děti, dohlíží nad institucemi sociální péče o děti a působí jako odvolací orgán pro jednotlivá rozhodnutí místních úřadů.

Místní úřady - městské služby sociální péče o děti dostávají zprávy o situaci dětí, vyšetřují a jednají v souladu se Zákonem o sociální péči o děti

Norský úřad pro děti, mládež a rodinné záležitosti (BUFDIR)

BUFDIR je vládní úřad řízený Ministerstvem pro děti a rovnost, který je mimo jiné zodpovědný za dětskou sociální péči, rodinné poradenství a adopci. Úřadu je podřízeno 5 regionálních úřadů (Bufetat) v Severním, Středním, Západním, Jižním a Východním Norsku, které udržují kontakt s místními orgány sociální péče pro děti pomocí 26 regionálních konzultačních týmů. Regionální služby pěstounské péče jsou často umístěné a pracují společně s regionálními konzultačními týmy.

Odpovědnost v oblasti pěstounské péče

Bufetat / služby pěstounské péče jsou zodpovědné za nábor, vyjednávání, nezbytný trénink a provázení. Mohou asistovat místním úřadům s umístováním, provázením a ukončováním pěstounské péče. Mohou rovněž asistovat místním úřadům s nábořem, školením a provázením supervizorům.

Místní úřady/služby sociální péče pro děti jsou zodpovědné za schvalování a supervizi domovů. Dětské služby sociální péče a pěstouni musí sepsat písemnou smlouvu týkající se práv a povinností pěstounů a služeb sociální péče o děti. (Bufetat je zodpovědný za některé z pěstounů na plný úvazek ve speciálních domech pěstounské péče.). Dále mají pravidelný kontakt s dětmi a sledují biologické rodiče.

Nábor novým pěstounů je zodpovědností Bufetatu.

Služby pěstounské péče Bufetatu:

- denní náborová práce
- informace, inzeráty, články, rozhovory

- místní kampaně s pomocí pěstounů

Bufdir:

- kontakt s médii
- sledování náborové situace
- vytváření strategií
- příprava informačních materiálů
- národní kampaně – posilování místních aktivit
- informace o pěstounské péči pro veřejnost na webu www.fosterhjem.no

Školení pěstounů

Budoucí pěstouni jsou školeni dle norské verze programu PRIDE – Bufetat má vlastnická práva na tento náborový a školící program, jeho výhodou je, že účastníci na sebe mají kontakty a vzájemně si pomáhají. Dále probíhá pro stávající pěstouny doškolovací forma programu PRIDE, která je určena pro děti se zvláštními potřebami a jejich pěstouny. V Norsku také využívají školení Parent Management Training Oregon model (PMTO)³³.

V průběhu pěstounské péče jsou pěstouni dále provázeni, pravidelně se vyhodnocuje jejich práce. Minimálně první rok po umístění dítěte do rodiny se pěstouni účastní v rámci programu PRIDE poradenských skupin. Dále se pak účastní dalších specializovaných školení.

---

³³ PMTO je výcvikový program pro rodiče, jehož cílem je pomoci jim zvládat výchovné problémy dětí. Více o tomto programu je možno nalézt na stránkách <http://www.oslc.org/about/bestpractice.html>

Doporučení zahraničních odborníků vůči českému systému pěstounské péče

M. Bohovicová - Slovensko

- 1) Na slovenském systému je dobré to, že je problematika ohrožených dětí řešena jedním ministerstvem.
- 2) Dostatek pěstounů je třeba podpořit tím, že je dostatečně silná podpůrná síť pro jejich provázení.
- 3) Je nutné dostatečné finanční zabezpečení.
- 4) Je třeba změnit pozici pěstouna. Mluvit o pěstounství v běžných denních situacích - nejen o extréměch, tj. o velkých pěstounských rodinách nebo když se stane nějaký problém.

Ragnar Simonsen - Norsko

- 1) V ČR máte peníze i zákony, takže problém je spíš někde jinde. Důležité je změnit postoje a pracovat se stejným cílem. Důležitá je především schopnost spolupráce.
- 2) Je zábavnější pracovat při náboru pěstounů profesionálně než napůl nebo úplně špatně.

Chris Gardiner – Velká Británie

- 1) Využijte peníze ESF na deinstitucionalizaci.
- 2) Neakceptujte myšlenku, že děti s postižením/starší děti/děti z minorit atp. nemohou být umístěny do pěstounské péče.
- 3) Nedělejte zásadní změny bez konzultace s mladými lidmi, kteří byli vychováni v stávajícím systému NRP nebo v něm dosud jsou.

- 4) Změňte systém uznávání vhodnosti dětí pro umístění do pěstounské péče. Pokud je jich jen 10% z potřebných, tak něco není v pořádku.
- 5) Vytvořte vhodný program náboru a školení budoucích pěstounů.
- 6) Změňte systém dávek pro pěstounskou péči na přechodnou dobu.
- 7) Zapojte do transformace personál ústavních zařízení, získejte ho na svou stranu.
- 8) Důležitá je lepší spolupráce ministerstev a NNO.

Jeffrey Coleman – Velká Británie

- 1) Citlivým tématem je u vás spolupráce se zaměstnanci ústavních zařízení.
- 2) Děti se mohou uzdravit jen s pomocí vztahů, je proto třeba podporovat kvalitní pečovatele.
- 3) Je třeba v ČR vytvořit nástroje k vyškolení, společné nástroje k vyhodnocování a podpoře pěstounů.
- 4) Pěstounství musí být finančně zajímavé.
- 5) Je potřeba centrální kampaň na podporu pěstounství.
- 6) Dětem v ústavech je třeba ukázat, co rodina a život v ní obnáší.

Diana Taut – Rumunsko

- 1) Instituce jsou „sebenaplňující se“ orgány - dokud budou existovat, tak se budou snažit udržet v chodu. Je třeba změna zvenku nebo seshora, jak se to stalo v Rumunsku.
- 2) Finanční prostředky dosud investované do institucí by měly být investovány do naplňování potřeb dětí a jejich rodin, výcviku sociálních pracovníků, sledování a podpory dětí v rodinách.

- 3) Je třeba děti umístěné do pěstounské péče dále provázet, ne je tam umístit a zapomenout na ně. Pěstounská péče je dočasná a všichni v systému tak k ní mají přistupovat. Je to prostředek, jak se dostat dále.

Tomasz Polkowski – Polsko

- 1) Nejdříve je třeba vyřešit dilema na co zaměřit svou pozornost. Zda na ovlivňování politiků nebo na práci v terénu.
- 2) Efektivní je organizovat lidi, kteří přemýšlejí o dětech a jejich rodinách stejným způsobem. Dělat koalice, přilákat akademické autority.
- 3) Přitáhněte pozornost celebrit.
- 4) Zaměřte kampaň na nábor pěstounů marketingově. Dříve byly kampaně v Polsku velmi emocionální a přitahovaly pak jako zájemce emocionálně nevyrovnané lidi.
- 5) Náborové techniky musí být pozitivní. Musí být více zaměřeny na potřeby potenciálních pěstounů než na potřeby dětí.
- 6) Připravte a odzkoušejte systém na vzorku cca 20 rodin od počátku do konce, ukažte rodiny jako hrdiny v televizi.
- 7) Pamatujte, že pěstounské rodiny pouze nahrazují biologickou rodinu.
- 8) Udělejte si přátele mezi pracovníky ústavních zařízení, přemluvte je ať změni svou profesi na podporovatele rodin, koordinátory atp.
- 9) Myslete pozitivně.
- 10) V počátku je ke všem zájemcům o pěstounskou péči přistupovat stejně a nehodnotit je. Čas pro hodnocení přijde během proškolení.

Doporučení dalších účastníků včetně samotných pěstounů

- 1) Zmapujte potřeby pěstounů.
- 2) Ideálem je jasný, jednoduchý a strukturovaný systém, který bude kontrolovatelný.

- 3) Prodloužit čas výcviku pěstounů. 2 – 3 víkendy jsou velmi krátká doba. Např. v Polsku se pěstouni připravují 6 – 8 měsíců (program PRIDE).
- 4) V ČR není školení pěstounů jednotné, každý kraj k němu přistupuje jinak. Na konci roku 2010 bude mít Nadace Sirius k dispozici výstupy ze studie o stavu příprav budoucích pěstounů.
- 5) Individuální plán dítěte se vypracovává jen někde (Amalthea), ze zákona je povinná jen 1x ročně zpráva pěstounů pro soud a 2x ročně návštěva sociální pracovnice v rodině.
- 6) Dle výzkumu Quality 4 Children mnoho dětí uvádí, že nikdy nemluvily samy se sociálním pracovníkem bez přítomnosti pěstounů.
- 7) Příklady z ostatních zemí potvrzují, že je třeba, aby pěstounská rodina spolupracovala se dvěma kontaktními pracovníky – jedním podpůrným a druhým kontrolním. Není vhodné, aby obě role splňoval jeden (pracovník OSPOD).
- 8) V ČR není akademické pracoviště, kde by se mohli připravovat vhodní odborníci orientovaní na přípravu pěstounů a výzkum v této oblasti.
- 9) Dobrým příkladem je, když jsou v rodině pouze jedno až dvě pěstounské děti.
- 10) Umožnit pěstounství párům stejného pohlaví.
- 11) Dobrou praxí Slovenska je finanční dávka při ukončení pěstounské péče – je určena jako startovací dávka dětem do života.
- 12) Přistupovat k zájemcům jako k pokladům, u nás často existuje strach na obou stranách – ze strany zájemce, že neuspěje, ze strany úředníků, že vyberou někoho nevhodného.
- 13) V Anglii se pro dítě hledá rodina, u nás pro rodinu dítě.
- 14) V ČR je velká rezistence vůči vstupu do soukromí, ověřování informací např. u bývalých partnerů žadatelů. V jiných zemích je tento způsob ověřování informací hojně využíván.
- 15) V ostatních zemích se dítě mladší 2 či 3 let nemůže dostat do ústavu. Musí se pro něj najít jiná alternativa – profesionální pěstouni atp. Kojenecké ústavy vůbec nemají.

- 16) V ostatních evropských zemích je za náhradní rodinnou péči a všechny služby týkající se dětí a mládeže odpovědné jediné ministerstvo. U nás tato problematika spadá pod minimálně 3 ministerstva – MPSV, MŠMT a MZ.

STANDARDY PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Východiska

V rámci kulatého stolu zahraniční účastníci zmiňovali jako velmi podstatný nástroj, který umožňuje kvalitní rozvoj pěstounské péče, standardy pěstounské péče. Nejobsáhleji se této problematice věnoval pan Jeffrey Coleman, ředitel British Association for Adoption & Fostering (dále BAAF). Rámec anglických standardů pěstounské péče je velmi propracovaný a českému prostředí srozumitelný. Svědčí o tom mimo jiné i řada minulých a současných aktivit, kdy se zejména neziskové organizace činné v oblasti náhradní rodinné péče, snažily a snaží o přenos právě anglických standardů³⁴ a jejich adaptaci na české podmínky. Například v roce 2005 byl popsán adaptovaný rámec standardů pěstounské péče v publikaci Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti.³⁵ Další mapování standardů ve Velké Británii a jiných zemích proběhlo v rámci právní komparativní studie Zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život.³⁶

V roce 2008 byly publikovány také Quality4Children Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě³⁷, které se nespécializují přímo na oblast pěstounské péče, ale vznikly za významné účasti mladých lidí, kteří prošli systémem náhradní výchovy a péče, a obsahují tak řadu důležitých principů a opatření, která by při vzniku oficiálních standardů neměla být opomenuta.

---

³⁴ Fostering services, National Minimum Standards, The Stationery Office Limited, Department of Health. 2002.

³⁵ Petra Vrtbovská, Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti, DOM – Natama, 2005

³⁶ Zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život, Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. Praha. 2006; <http://www.poradna-prava.cz/folder05/studie.pdf>

³⁷ http://www.quality4children.info/content/cms,id,89,nodeid,31,_country,at,_language,en.html

Na nedostatečnost standardizovaných procesů upozorňuje i studie organizace Eurochild Děti v náhradní péči³⁸, která zjistila, že Česká republika patří mezi menšinu zemí v Evropě, kde nejsou implementovány standardy, jež by zabezpečovaly ochranu dětí a rodin, jež se dostávají do systému náhradní rodinné péče, tedy i péče pěstounské.

I přes existenci vládou schváleného Národního akčního plánu k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 - 2011³⁹, který v kapitole týkající se kvality zavazuje k vytvoření Standardů kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami⁴⁰, doposud nebyl Ministerstvem práce a sociálních věcí (dále MPSV) zveřejněn jasný postup a financování vzniku a implementace těchto standardů. V rámci této studie si proto dovolíme nastínit možný postup pro vznik těchto standardů konzultovaný s britskou odbornicí na standardy paní Yvonne Spencer z právní společnosti Veale Wasbrough Lawyers a externí poradkyní organizace Lumos, která k tomuto tématu vedla na MPSV pracovní seminář 3. dubna 2009 a na jehož základě byla vypracována doporučení, která zahrnuje následující kapitola.

Další aktivitou, která se pokouší o zavedení standardů pěstounské péče v současné době je systémový projekt občanského sdružení Amalthea podporovaný Nadací Sirius, organizací Lumos a Pardubickým krajem⁴¹. V rámci této aktivity byly také adaptovány standardy pěstounské péče, jejichž principy a obsahový rámec uvádíme také jako součást studie.

Důležité je také zmínit skutečnost, že v České republice existuje propracovaný systém Standardů kvality sociálních služeb a jejich inspekcí, který zahrnuje i služby poskytované

---

³⁸ EUROCHILD - Children in alternative care - National Surveys-2nd Edition January 2010

³⁹ <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf>

⁴⁰ Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti. MPSV, s. 14-15. 2009.

⁴¹ http://amalthea.pardubice.cz/ostatni_projekty_nrp_systemova_zmena.htm

dětem a rodinám, ovšem pouze v rámci registrovaných služeb dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tyto standardy se tedy nevztahují na oblast sociálně právní ochrany dětí, do které patří pěstounská péče.

Doporučený postup pro vytvoření standardů

Standardy pěstounské péče by měly vznikat v kontextu minimálních standardů práce v oblasti sociálně právní ochrany dětí. Jejich opatření by měla navazovat na odbornou práci orgánů sociálně právní ochrany dětí a dalších subjektů, které se podílejí na řešení případů ohrožených dětí a rodin. Klíčovou pozici by měl mít jednotný vyhodnocovací rámec a postup a individuální plán péče, jehož součástí se stává vhodný typ pěstounské péče pro dané dítě a rodinu. Mělo by se jednat o jednotný a řízený postup pod gescí MPSV, které je metodickým orgánem a může tak zajistit implementovatelnost a šířitelnost standardů.

Hlavní kroky pro vznik standardů:

1. Zmapování stávajícího stavu pěstounské péče a všech procesů, kterých se standardy budou týkat. Vzhledem ke stávající situaci je již dnes možné informace spolehlivě vyzískat a popsat z dostupných zdrojů, kterými je např. i tato zpráva. Dále to potom mohou být následující výzkumy:
  - Analýza systému péče o ohrožené děti v Pardubickém kraji. Kvalitativní studie OSPOD. (Kyzlinková, Svobodová, 2010)
  - Analýza současného stavu v oblasti terénní činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí a stanovení optimálních podmínek výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve vazbě na počet klientů (VÚPSV, Praha, 2009)
  - Analýzy systému péče o ohrožené děti a rodiny realizované v rámci Národního akčního plánu ve čtyřech pilotních krajích
2. Vznik expertní skupiny, která bude zaštiťovat vznik standardů. Členové skupiny by měly být sociální pracovníci a odborníci, kteří se podíleli na vzniku standardů

kvality sociálních služeb a dalších standardů. Je žádoucí, aby byl/a členem/členkou pěstoun nebo pěstounka.

3. Evaluace stávající praxe v oblasti standardů, které jsou v současném systému používány a zmapování příkladů zahraniční dobré praxe z evropských zemí.
4. Vyhodnocení situace a dohoda nad první úrovní standardů – stanovení minimální míry standardů tak, aby byla jejich implementace reálná. Standardy automaticky nepřinesou změnu kvality pěstounské péče či služeb, ale musí se současně pracovat na změně pojetí pěstounské péče, procesu zprostředkování a podpůrných služeb (viz. ostatní kapitoly) a také musí být nastaven nový systém akreditací v oblasti sociálně právní ochrany tak, aby kvalita byla nastavitelná a kontrolovatelná.
5. Tvorba inspekčních dokumentů a metodik. V tomto bodě je nutná diskuse o kontrolním mechanismu standardů a reálnosti výkonu inspekcí. Jako vhodné se jeví využít stávající systém inspekcí kvality sociálních služeb rozšíření kvalifikace inspektorů i o oblast sociálně právní ochrany dětí.
6. Tvorba rámce minimálních standardů pěstounské péče.
7. Pilotní vyzkoušení standardů pěstounské péče zahrnující všechny úrovně – orgány sociálně právní ochrany dětí – obecní i krajské, pověřené osoby a další relevantní subjekty.
8. Revize minimálního rámce standardů na základě pilotních implementací a inspekcí.
9. Konečná podoba Národních minimálních standardů pěstounské péče

Standardy pěstounské péče

Následující text vychází z pracovní verze Standardů pěstounských služeb vypracovaných o. s. Amalthea a organizací Lumos. Jedná se o adaptaci anglických standardů pěstounských služeb. Zpracovatelé těchto standardů byli v tématu proškoleni lektory britské organizace BAAF při tréninku konaném v Londýně 1. – 5. března 2010. V rámci spolupráce zmiňovaných subjektů probíhají pravidelné konzultace s lektory, kteří zajišťují a supervidují přenos a adaptaci odborného know-how do České republiky.

Kontext a cíl standardů

Cílem standardů je nastavit jasná pravidla pro poskytování pěstounských služeb. Jejich prostřednictvím je definována úroveň kvality poskytování těchto služeb. Standardy se vztahují na všechny formy pěstounských služeb.

Standardy jsou určeny především poskytovatelům pěstounské péče, registrujícímu a kontrolnímu orgánu těchto služeb, orgánu sociálně právní ochrany dětí, pěstounům a všem organizacím spolupracujícím s poskytovateli pěstounských služeb.

Standardy obsahují aktuální právní rámec pěstounské péče v České republice a dále pak jednotlivé standardy, které se zabývají způsobilostí k poskytování či řízení pěstounských služeb, k zabezpečování a prosazování blaha dětí a mladých lidí, nábořem, prověřováním, řízením, podporováním a zaškolováním pracovníků a pěstounů, vedením záznamů a vhodností prostor k poskytování pěstounských služeb.

Standardy jsou pracovní verzí a představují vizi budoucího stavu pěstounské péče. Vznikají jako součást pilotního projektu Systémová změna koncepce služeb náhradní rodinné péče a metodická příprava profesionálních pěstounských rodin v pardubickém regionu a v tuto chvíli nemají legislativní oporu v českém právním řádu a nejsou tedy nijak závazné ani vymahatelné.

Principy a pilíře standardů

Základním principem poskytování pěstounských služeb jsou blaho a nejlepší zájem dítěte.

Čtyřmi pilíři pěstounských služeb jsou:

1. kvalitní péče o děti včetně spolupráce s biologickou rodinou dítěte,
2. zajištění láskyplného a bezpečného prostředí,
3. týmová spolupráce poskytovatelů pěstounských služeb a pěstounů s dalšími odbornými pracovníky,
4. vlastní rozvoj pěstounů – vzdělávání a jiný další rozvoj.

Rámec standardů pěstounských služeb

Standardy se zabývají následujícími hlavními oblastmi:

- vymezení účelu,
- způsobilost k poskytování či řízení pěstounských služeb,
- řízení subjektu poskytujícího pěstounské služby,
- zabezpečení a prosazování blaha dětí a mladých lidí,
- nábor, kontrola, řízení, podporování a zaškolování pracovníků a pěstounů,
- záznamy,
- vhodné prostory,
- finanční požadavky,
- osoby odpovědné za výběr pěstounů,
- krátkodobá umístění,
- rodina a přátelé jako pečující osoby.

33 standardů je rozčleněno do výše uvedených oblastí a každá oblast má vymezený výsledek, k němuž se má poskytovatel prostřednictvím standardů vztahovat a jehož dosahuje. Pro přehled uvádíme seznam oblastí a výsledků rozdělených do 11 kategorií.

1 Vymezení účelu

VÝSLEDEK

Poskytovatel pěstounských služeb má jasně vymezeny cíle své práce a zajišťuje jejich plnění.

2 Způsobilost k poskytování či řízení pěstounských služeb

VÝSLEDEK

Poskytovatel pěstounských služeb je zřizován a řízen osobami s příslušnými dovednostmi a zkušenostmi, které jsou schopny řídit jej efektivně, a osobami, které se hodí pro práci s dětmi.

3 Řízení poskytování pěstounských služeb

VÝSLEDEK

Poskytovatel pěstounských služeb je řízen efektivně a při dodržování etických zásad, poskytuje kvalitní služby pěstounské péče a zajišťuje, aby nedocházelo k nedorozuměním a střetu rolí.

4 Zabezpečování a prosazování blaha dětí a mladých lidí

VÝSLEDEK

Poskytovatel pěstounských služeb prosazuje a chrání fyzickou, duševní a emocionální spokojenost dětí a mladých lidí.

5 Nábor, prověřování, řízení, podporování a zaškolování pracovníků a pěstounů

VÝSLEDEK

Osoby, které pracují u poskytovatele pěstounských služeb nebo pro něj, jsou osobami způsobilými pro práci s dětmi a mládeží. Tyto osoby jsou řízeny, proškoleny a podporovány tak, aby byly zaručeny ty nejlepší možné služby pro děti v pěstounské péči. Počet pracovníků poskytovatele a jeho pěstounů a rozpětí jejich kvalifikace a škála jejich zkušeností jsou dostatečné k plnění účelu a funkce organizace.

6 Záznamy

VÝSLEDEK

V souvislosti s pěstounskými službami, jednotlivými pěstouny a dětmi umístěnými do pěstounské péče jsou vedeny veškeré náležitě záznamy, které jsou přístupné.

7 Vhodnost prostor k poskytování pěstounských služeb

VÝSLEDEK

Prostory využívané poskytovatelem pěstounských služeb jsou pro jeho účely vhodné.

8 Finanční požadavky

VÝSLEDEK

Poskytovatel pěstounské péče nabízející pěstounské služby je finančně životaschopný a platby pěstounům jsou prováděny řádně a včas.

9 Osoby odpovědné za výběr pěstounů

VÝSLEDEK

Týmy osob odpovědných za výběr pěstounů jsou organizovány efektivně a účelně, aby bylo zajištěno, že o schvalování pěstounů jsou přijímána kvalitní rozhodnutí v souladu s prvořadou snahou, kterou je prosazování a hájení blaha dětí svěřených do pěstounské péče.

10 Krátkodobá umístění

VÝSLEDEK

Pokud je dítě umísťováno do pěstounské péče pouze krátkodobě, v ujednáních je jasně stanoveno, že hlavními osobami pečujícími o dítě zůstávají jeho rodiče.

11 Rodina a přátelé jako pečující osoby

VÝSLEDEK

V pravidlech a postupech místního úřadu poskytujícího pěstounské služby, které se vztahují na hodnocení, schvalování, podporování a vzdělávání pěstounů, je zdůrazněn významný přínos, jaký může mít péče poskytovaná rodinou a přáteli, i potřeby, které mají rodina a přátelé jako pečující osoby.

Kritické momenty v souvislosti se standardy

Vzhledem ke stávajícímu systému péče o ohrožené děti a rodiny definovali účastníci mezinárodního workshopu v srpnu letošního roku v Praze i velké překážky pro standardy pěstounské péče. Jako hlavní překážku spatřují v rezortní roztržitosti celé oblasti péče o děti a tedy složitosti ve sjednocení postupů. Dalším kritickým bodem je neexistence jednotných postupů a metodik u orgánů sociálně právní ochrany, kdy tato situace má za následek nahodilost konání a tedy i nejednotný přístup k pěstounství jako takovému. Odborníci se shodli na tom, že vznik a zavádění standardů vyžaduje sjednocení práce všech aktérů systému a jasné vymezení pěstounství jako služby pro ohrožené děti a rodiny, která má široké využití v práci s rodinami od úrovně preventivní až po využití dlouhodobě intervenční.

NÁBOR NOVÝCH PĚSTOUNŮ, PŘÍPRAVA ZÁJEMCŮ O PĚSTOUNSTVÍ, UMÍSTĚNÍ DÍTĚTE DO RODINY, NÁSLEDNÁ PODPORA A KONTROLA VÝKONU PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Celý proces od vyhledávání nových pěstounů až po jejich provázení výkonem pěstounské péče by se měl opírat o Standardy pěstounských služeb (viz předcházející kapitola). Jsou-li standardy dodržovány v každém kroku a všemi zúčastněnými subjekty, je vždy riziko selhání pěstounské péče nižší a péče o dítě je o to kvalitnější.

Země jako je Anglie, Skotsko, Polsko, Rumunsko a Slovensko v posledních letech postupně změnila systém vyhledávání, přípravy a doprovázení pěstounských rodin. Již před několika lety přinesla poznatky z britského systému také česká organizace NATAMA, tyto poznatky jsou platné i nyní, i když systémy v jednotlivých zemích procházejí změnami.

V České republice není doposud jednotný rámec pro vyhledávání, přípravu a hodnocení pěstounů, zkušenosti ze zahraniční praxe však můžeme aplikovat i na české podmínky.

Tato kapitola nabízí konkrétní metodické doporučení, jak by mohl být proces náboru nových pěstounů, přípravy zájemců o pěstounství, umístění dítěte do rodiny a následné podpory a kontroly výkonu pěstounské péče nastaven v ČR. Návrh vychází z dlouholeté zkušenosti fungování systému náhradní rodinné péče ve výše uvedených zemích. Pro zkvalitnění výkonu pěstounské péče, zvýšení prestiže pěstounství a zvýšení počtu pěstounů je nutné se podrobně zabývat níže uvedenými oblastmi a zavést je do praxe v ČR. Navrhované doporučení je zásadní koncepční změnou, která bude vyžadovat změnu zákona a bude závazná pro státní i nestátní subjekty činné v náhradní rodinné péči.

V České republice je vysoké procento selhání pěstounské péče příbuzenecké. Důležité je, aby zájemci o tuto formu pěstounské péče prošli kvalitní přípravou a byli v pěstounství doprovázeni a kontrolováni.

Nábor nových pěstounů

Stát je odpovědný za podporu a financování veřejné kampaně zaměřené na vyhledání nových pěstounských rodin. Veřejnou kampaň může realizovat státní nebo nestátní subjekt, který má vypracovanou strategii náboru. Za nábor by měl být určen odpovědný pracovník (nejlépe se zkušeností a vzděláním v marketingu a PR), který zodpovídá za monitorování, vyhodnocování a plnění úkolů náborové strategie.

Strategie náboru obsahuje:

- analýza - přehled o dětech, pro které se hledá pěstounská rodina (etnikum, věk, zdravotní hendikep, atd.), o populaci pěstounů a o typech poskytované pěstounské péče
- identifikace cílů náboru – které typy pěstounských rodin jsou nejvíce žádány
- plán náborové aktivity včetně harmonogramu událostí
- rozpis rozdělení rozpočtu na jednotlivé aktivity
- identifikace osob podílejících se na náboru a jejich role
- vývoj systému monitorování a hodnocení úspěšnosti náboru

Roviny marketingu a komunikace pro získávání pěstounů:

- všeobecné informace o pěstounství (osvěta a zvýšení prestiže pěstounství ve společnosti)
- vytyčení cílů a definování cílové skupiny (např. hledáme určitý počet pěstounů pro určitý region a pro konkrétní typ pěstounské péče)

Úspěšné a osvědčené metody propagace:

- internet - platba za kliknutí; inzerce v Googlu; webové stránky
- direct marketing - roznos letáků, pohlednice

- akce - informační večery a ranní setkání u kávy
- využití pěstounů dobrovolníků - akce organizované přímo pěstouny mezi jejich přáteli, známými a rodinou
- inzerce v místních médiích - zveřejnění (obvykle anonymního) profilu dítěte, které potřebuje dlouhodobou pěstounskou péči
- odměňování pěstounů - finanční pobídky za doporučení pěstounů, kteří jsou následně úspěšně přijati
- lepší platy a náhrady výdajů
- ceny a uznání za dosažené úspěchy

Pozitivní zkušenosti z prvního informativního kontaktu:

- zájemce o pěstounství musí mít možnost hovořit s dobře informovanou a přátelskou osobou
- zájemce o pěstounství musí pochopit, že je nutné zjistit určité údaje, na co je potřebujeme a jak je použijeme
- zájemci o pěstounství musí být sděleno, jaké budou následující kroky (informační balíček) a získat pozvání na informační schůzku, příp. může být sjednána první návštěva v jeho domácnosti
- zájemce o pěstounství musí být ujištěn, že si kontaktovaná organizace jeho zájmu cení a že jej bude opět kontaktovat

Informační balíček o pěstounství:

- vysvětlení pěstounství a potřeb dětí v pěstounské péči
- popis práce pěstouna a jeho nezbytných dovedností
- vysvětlení různých typů pěstounství
- harmonogram posuzování zájemce o pěstounství před jeho přijetím za pěstouna
- popis další nabízené podpory a školení pěstounů
- často kladené otázky a odpovědi
- platy a náhrady výdajů
- běžný den pěstouna

- výzva k akci – další kroky k pěstounství

Další kroky k pěstounství:

- zájemce o pěstounství zkontaktuje telefonicky nebo e-mailem organizaci, která nábor realizuje – na dotazy odpovídá vyškolený pracovník,
- v případě zájmu zájemce o pěstounství je domluven termín osobní schůzky v organizaci nebo v domácnosti zájemce o pěstounství (zájemci o pěstounství je předán základní informační balíček, který je psán jednoduchou a srozumitelnou formou, nepoužívá odbornou terminologii)
- zájemce vyplní Dotazník předběžného zájmu, který je zaměřený na zjištění motivací, podmínek bydlení, počtu osob v domácnosti, zkušeností s péčí o děti, současného zaměstnání, představ o možné formě pěstounské péče atd.
- při další návštěvě v domácnosti pracovník vede se zájemcem o pěstounství strukturovaný rozhovor, kterým ověřuje informace uvedené v Dotazníku předběžného zájmu, a dále podrobněji zkoumá motivace, podmínky k bydlení, profesi, zdraví, názor širší rodiny na případné pěstounství, zkušenosti zájemce o pěstounství jako rodiče, pro jaké děti by chtěl zájemce o pěstounství nabídnout pěstounskou péči a další otázky k poskytování bezpečné péče
- po každém kroku pracovník vyhodnocuje, zda má zájemce o pěstounství předpoklady k výkonu pěstounské péče; pokud zjistí závažné překážky, citlivě, ale otevřeně informuje zájemce o zastavení procesu přípravy k pěstounství
- zájemce o pěstounství může další proces přípravy zastavit kdykoliv, svědčí to o jeho schopnosti reflektovat vlastní limity v možnosti stát se pěstounem; zájemce je o této možnosti opakovaně a jasně informován
- poté již následuje fáze přípravy – skupinový trénink a individuální vyhodnocení

Příprava zájemců o pěstounství

Příprava na roli pěstouna je klíčová pro zajištění kvalitní péče o děti, pro které se hledá náhradní rodina. Příprava je realizována formou skupinového tréninku a individuálního vyhodnocení. Po absolvování přípravy, která zhodnotí motivace, kompetence a předpoklady zájemců stát se pěstouny, následuje setkání „Panelu odborníků“. Panel proces přípravy ukončí s vyjádřením stanoviska, zda se zájemci mohou pěstouny stát, případně v kterých oblastech je nutné, aby si doplnili stávající vzdělání a dovednosti. Celým procesem provází zájemce sociální pracovník, který v ideálním případě zajišťoval první kontakty se zájemci již během náboru.

Skupinový trénink „Příprava k pěstounství“

Skupinový trénink v celkovém rozsahu 22 hodin probíhá ve skupině společně s dalšími zájemci o pěstounství. Lektory tréninku jsou sociální pracovníci či psychologové a také sami pěstouni, kteří mohou zájemcům o pěstounství během přípravy předat osobní zkušenost.

Trénink je zaměřen na předání teoretických poznatků zájemcům o pěstounství, důležitou částí jsou ale zážitková cvičení, díky nimž si zájemci o pěstounství mohou lépe představit, co role pěstouna obnáší. Důraz je kladen také na skupinovou dynamiku, která otevírá schopnost zájemců spolupracovat týmově, sdílet osobní témata, být tolerantní vůči názoru ostatních lidí atd.

Skupinový trénink pokrývá sedm základních oblastí a sleduje tyto cíle:

1. Co všechno pěstounství obnáší?

- Seznámit účastníky s materiálem „Příprava k pěstounství“ (pracovní kniha určená účastníkům skupinového tréninku – obsahuje všechny oblasti, které budou v rámci tréninku probírány, případové studie, příp. zadání domácích cvičení).
- Blíže analyzovat roli pěstounů.

2. Identita a šance v životě

- Přiblížit skupině zkušenosti a příběhy mladých lidí, kteří nežijí se svými rodinami.
- Zdůraznit důležitost toho, aby měli děti a mladí lidé pocit jistoty ve vztahu k vlastní identitě.
- Pohovořit o tom, jaký dopad mohou mít předsudky a diskriminace na šance dětí a mladých lidí v životě.

3. Spolupráce s ostatními

- Informovat, jak pěstouni spolupracují s dalšími lidmi.
- Zjistit, jak vzájemně spolupracují pěstouni, sociální pracovníci a další odborníci.
- Představit právní rámec.

4. Porozumění dětem v pěstounské péči

- Zprostředkovat základní znalosti týkající se vývoje dítěte, vztahů a vazeb a umožnit pochopení toho, jak mohou být vývoj dítěte a jeho vztahy a vazby ovlivněny dosavadními zkušenostmi a zážitky.
- Pomoci účastníkům porozumět problematickému chování a umět se s ním vypořádat.
- Seznámit účastníky s tím, jak mohou dítěti vytvořit prostředí, ve kterém bude mít pocit bezpečí a jistoty, a přispět k jeho budování si sebeúcty a posilování vnitřní jistoty a odhodlanosti.

5. Bezpečná péče

- Přiblížit typy a důsledky zneužívání dětí a způsob, jakým mohou pěstouni začít reagovat na potřeby dětí a mladých lidí, kteří byli zneužíváni.
- Pomoci členům skupiny zjistit, jaké změny budou muset provést v životě rodiny, aby mohli zohlednit potřeby spojené s poskytováním pěstounské péče.

6. Přechody dítěte do jiné péče

- Posoudit dopad přechodů na děti svěřené do pěstounské péče.
- Zjistit, jak mohou pěstouni pomoci dětem a mladým lidem vyrovnat se s přechody.

7. Moje rodina poskytuje pěstounskou péči

- Zamyslet se nad tím, jaké bude pěstounství pro vlastní děti pěstounů.
- Prodiskutovat změny, které bude možná nutné v domácnosti provést, stane-li se z rodiny rodina pěstounská.
- Uvědomit si, jaký druh podpory budou vlastní děti pěstounů možná potřebovat.

Individuální vyhodnocení

Během skupinového tréninku či po jeho absolvování probíhá individuální vyhodnocení zájemců o pěstounství, které realizuje sociální pracovník **přímo v rodině** zájemců o pěstounství (zpravidla se jedná od 8 až 10 návštěv v rodině v rozsahu 1,5 hodiny během cca 6 měsíců).

Cílem individuálního vyhodnocení je společně se zájemci o pěstounství zjistit:

- jaké mají o pěstounství představy
- jak jsou na přijetí dítěte do rodiny připraveni
- o jakou formu pěstounské péče mají zájem
- jaký názor mají na pěstounství další členové rodiny a širší rodina
- s jakou motivací místo ve své rodině pro dítě nabízejí
- zda jsou otevření pro spolupráci s dalšími odborníky
- zda jsou ochotní dále se vzdělávat a pracovat na svém osobním rozvoji

- jak se k jejich zájmu o pěstounství staví blízké okolí (přátelé, bývalí partneři, zaměstnavatel, sousedé,...)
- jakou životní zkušeností prošli a zda jsou schopni v tomto ohledu sebereflexe
- zda jejich zdravotní stav umožňuje vykonávat pěstounskou péči
- zda jsou jejich sociální a bytové podmínky pro přijetí dítěte dostatečné
- zda mají čistý trestní rejstřík
- jaké jsou jejich finanční podmínky pro zajištění péče o dítě atd.

Sociální pracovník zpracuje dokumentaci k procesu individuálního vyhodnocení, kterou zájemci o pěstounství doplní o své připomínky. Dokumentace může být doplněna také o postřehy lektorů ze Skupinového tréninku.

Při hodnocení jednotlivých dovedností, znalostí a schopností zájemců stát se dobrými pěstouny sociální pracovník využívá Standardy pěstounských služeb, které je třeba při výkonu pěstounské péče naplňovat. Po zpracování dokumentace vydává sociální pracovník své stanovisko k tomu, zda jsou zájemci vhodní pro roli pěstounů, a tuto zprávu postoupí Panelu odborníků ke konečnému rozhodnutí.

Panel odborníků

Cílem setkání zájemců o pěstounství s odborníky v rámci Panelu je učinit rozhodnutí, zda se mohou zájemci o pěstounství stát pěstouny a přijmout do své rodiny dítě. Panel svolává pracovník pověřený jeho řízením, jedná se o pracovníka z organizace, která realizuje přípravu zájemce o pěstounství. Podkladem pro rozhodování Panelu je zpracovaná dokumentace z individuálního vyhodnocení.

Kdo se setkání panelu účastní:

- zájemci o pěstounství
- členové panelu, tedy:
  - předseda panelu (pracovník pověřený řízením panelu)

- sociální pracovník provádějící individuální vyhodnocení zájemců o pěstounství
  - sociální pracovník zastupující děti na OSPOD
  - pěstoun či adoptivní rodič
  - psycholog se zkušeností v oblasti náhradní rodinné péče
  - lékař
  - sociální pracovník se zkušeností v oblasti náhradní rodinné péče
  - event. právník
- zapisovatel

Průběh panelu:

- Představení všech přítomných
- Diskuze a připomínky k dokumentaci, ujasnění otázek jednotlivých účastníků
- Přizvání zájemců o pěstounství do Panelu a znovupředstavení
- Otázky účastníků směrem k zájemcům o pěstounství, prostor pro doplnění sporných oblastí
- Diskuze bez přítomnosti zájemců o pěstounství, sdělení dojmů a postřehů, doporučení a společné rozhodnutí
- Sdělení rozhodnutí zájemcům o pěstounství vč. případného dalšího doporučení (vzdělávání, terapie...)

Zájemci o pěstounství podávají oficiální žádost o náhradní rodinnou péči na obecní úřad, který je příslušný k místu jejich trvalého bydliště. Po absolvování přípravy jsou zařazeni do evidence zájemců o svěření dítěte do pěstounské péče.

Umístění dítěte do rodiny

Zprostředkování pěstounské péče

- Při hledání vhodné pěstounské rodiny pro konkrétní dítě se vychází z Individuálního plánu péče dítěte, který sestavuje sociální pracovník dítěte z OSPOD.
- Rozhodování o tom, zda je vytipovaná rodina pro dítě vhodná (tzv. párování), se děje v „Panelu odborníků“, kdy se porovnávají potřeby dítěte a kompetence pěstounské rodiny tyto potřeby naplnit.
- O návrhu na zprostředkování pěstounské péče rozhoduje krajský úřad.

Příprava dítěte na přechod do pěstounské rodiny

- Sociální pracovník dítěte z OSPOD je s dítětem v kontaktu během celého období, kdy dítě nevyrostá ve své rodině a je v jiné formě péče (v pěstounské rodině na krátkou dobu či ústavní péči).
- V případě, kdy se hledá pro dítě pěstounská péče dlouhodobá, je proces přípravy dítěte a seznamování dítěte s novými pěstouny klíčový. Seznamování v tomto případě předchází společné setkání, kdy mají pěstouni možnost strávit s dítětem čas, věnovat se nějaké společné činnosti a ověřovat si tak, zda si umějí představit, že toto konkrétní dítě do své rodiny přijmou.
- V této fázi se pěstouni dítěti nepředstavují jako jeho noví pěstouni, společná aktivita se může dít na úrovni společného programu s dalšími dětmi přímo v ústavním zařízení. Dítě ani potenciální pěstouni se tak nedostávají pod tlak, aby udělali okamžité rozhodnutí.
- Sociální pracovník dítěte z OSPOD ve spolupráci s dalšími osobami pečujícími o dítě (rodiče, pěstouni, odborný personál ústavního zařízení, další odborníci kolem dítěte) připravuje dítě na přechod do nové pěstounské rodiny ještě před samotným seznámením s pěstounskou rodinou, která pro něj byla vytipována.

- Příprava dítěte na přechod vyžaduje čas a je třeba respektovat tempo každého konkrétního dítěte (umožnit mu sdílet jeho pocity a potřeby).
- Vlastní seznámení dítěte s pěstounskou rodinou (pěstouni, vlastní děti pěstounů, příp. děti v pěstounské péči) probíhá v prostředí dítěte nebo v neutrálním prostředí za asistence sociálního pracovníka dítěte z OSPOD a sociálního pracovníka pěstounů. Setkání se mohou dle potřeb obou stran opakovat.
- Pokud dítě nebo pěstounská rodina nesouhlasí s přechodem do této rodiny, hledá se pro dítě jiná rodina. Dítěti i pěstounům je v případě neúspěšného zprostředkování poskytnuta podpora od sociálních pracovníků.
- Pokud dojde k souhlasu z obou stran, je naplánován přechod dítěte do rodiny a je také aktualizován Individuální plán péče dítěte.
- Obecní úřad rozhodne o tzv. předpěstounské péči, soud poté na základě všech písemných podkladů o dítěti a rodině rozhodne o pěstounské péči.

Smlouva s rodinou

- Pokud je pěstounská péče zprostředkována, uzavírá pěstounská rodina s organizací, která poskytuje pěstounům doprovodné a supervizní služby, smlouvu o poskytování pěstounské péče.
- Tato smlouva obsahuje práva a povinnosti pěstounů, ke kterým se zavazují (viz kapitola „Následná podpora a kontrola výkonu pěstounské péče“), zároveň specifikuje potřeby dítěte, délku umístění dítěte do rodiny, atd.

4. Následná podpora a kontrola výkonu pěstounské péče

Za ochranu a dodržování práv dítěte je i po umístění dítěte do pěstounské rodiny nadále zodpovědný stát prostřednictvím sociálního pracovníka Orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Každé dítě má tedy svého sociálního pracovníka, který zodpovídá za to, že existuje Individuální plán péče dítěte.

Individuální plán péče dítěte zahrnuje tyto oblasti:

- historie dítěte, anamnéza, kontakt s rodinou dítěte
- zdraví
- citový vývoj a vývoj chování (emoční projevy, jejich adekvátnost, reakce na zátěž, míra psychické deprivace, poruchy chování)
- identita a představy o vlastní budoucnosti (kdo jsem, odkud pocházím, mé jistoty, kořeny)
- rodina a sociální vztahy (vztahy s rodinnými příslušníky, zapojení dítěte v rodinném systému, vztahy s vrstevníky, komunikační schopnosti), zájmy
- vzdělání (zájmy, volný čas, nadání)
- sebeobsluha (návyky, plnění povinností, péče o sebe)

Sociální pracovník dítěte z OSPOD je case managerem v procesu plánování péče o dítě. Jednotlivé cíle z Individuálního plánu péče dítěte realizuje buď sám ve spolupráci s pěstouny dítěte, anebo si služby objednává u jiných subjektů – organizací, které mají k dispozici terapeuty a další odborníky pro práci s dítětem.

Také pěstouni mají svého sociálního pracovníka, který pěstounům poskytuje podporu a zároveň vykonává kontrolu výkonu pěstounské péče. Využívání podpůrných a doprovodných služeb je nezbytnou součástí výkonu pěstounské péče. Tento sociální pracovník je buď pracovníkem OSPOD nebo jiné státní, soukromé či neziskové organizace, která tuto službu nabízí.

Pěstouni jsou povinni v rámci své role:

- **dodržovat Standardy pěstounských služeb** (viz kapitola Standardy pěstounských služeb) - jejich dodržování průběžně kontroluje sociální pracovník pěstounů, na případné porušení těchto Standardů může upozornit také sociální pracovník dítěte, pokud tuto skutečnost na základě práce s dítětem zjistí
- **realizovat cíle stanovené v Individuálním plánu péče dítěte**
- **podporovat kontakt dítěte s jeho rodinou a dalšími pro dítě blízkými lidmi**

- **účastnit se pravidelných schůzek se sociálním pracovníkem**, který rodinu v pěstounství doprovází (min. 1x měsíčně, v případě potřeb a zvláště v adaptační fázi častěji)
- **naplňovat svůj vzdělávací plán** stanovený v rámci Individuální přípravy, Panelu odborníků či při pravidelných návštěvách sociálního pracovníka, který pěstouny provází (účastnit se školení, seminářů a kursů, které mají za cíl zvýšit kompetence pěstouna v konkrétních oblastech)
- **spolupracovat se svým sociálním pracovníkem, sociálním pracovníkem dítěte, příp. sociálním pracovníkem rodiče dítěte**
- **účastnit se 1x ročně Panelu odborníků**, který přezkoumává, zda jsou pěstouni nadále kompetentní poskytovat dítěti v jejich péči dostatečnou podporu

V rámci podpory jsou pěstounům poskytovány tyto služby:

- doprovázení v pěstounství sociálním pracovníkem
- vzdělávací a sebezkušenostní aktivity – v rámci odpoledních, jednodenních, víkendových a týdenních akcí a pobytů
- setkávání ve svépomocných či podpůrných skupinách
- poradenství v oblasti psychologie, práva, speciální pedagogiky a výchovy
- terapeutické služby zaměřené na dítě, pěstouny či celou rodinu
- provázení kontaktem s rodiči či širší rodinou dítěte
- respitní (odlehčovací) služby – víkendové pobyty pouze pro děti, spolupráce s dobrovolníkem

Zdroje:

The skills to foster, The Fostering Network, 2003

Natama: Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti, DOM - Natama 2005

Prezentace British Association for Adoption & Fostering (BAAF) použité v rámci projektu Využití zkušeností z Velké Británie při rozvoji vzdělávání v oblasti náhradní rodinné péče a práce s ohroženou rodinou - Člověk hledá člověka o.s., 2009

NÁVRHY LEGISLATIVNÍCH ZMĚN V SYSTÉMU PĚSTOUNSKÉ PÉČE V ČR

Ze závěrů sebraných dat, analýzy dokumentů a sdílení zahraniční praxe vyplynuly hlavní oblasti týkající se legislativního rámce, který vymezuje pěstounství v České republice, a nutnost řady úprav, které by pomohly ke změně a kvalitnímu rozvoji systému pěstounské péče. Tyto oblasti vymezujeme v následující kapitole jako doporučující možnosti.

Pěstounská péče je v českém právním řádu upravena především zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Vzhledem k tomu, že sociálně-právní ochrana je zvláštním druhem sociální správy, kdy je v rámci jejího výkonu poskytnuta občanovi mimořádná ochrana v jeho mimořádné aktuální situaci⁴², je povinností státu garantovat kvalitní výkon této správy. Zákon prohlašuje za prvořadý zájem blaho dítěte⁴³, proto by pro zabezpečení tohoto zájmu měla být přijatá taková opatření, která v praxi zajistí realizaci pěstounské péče naplňující tento zájem. Protože lze sociálně-právní ochranu „rovněž chápat jako sociální policii, kdy sociální správa vykonává činnosti dohlížecí a kontrolní a aktivně napomáhá k výkonu práv jednotlivců“⁴⁴, je možné zajistit i standardizovaný a kontrolovatelný výkon systému pěstounské péče.

Vyspělé státy světa se hlásí k pěstounství jako vhodné formě náhradní rodinné péče, která umožňuje zajištění zdravého vývoje dětí, jež nemohou krátkodobě či trvale vyrůstat ve své původní rodině. Pojetí pěstounské péče se dle jednotlivých států liší, nicméně ze zahraniční zkušenosti prezentované na Kulatém stole k výzkumu zahraniční pěstounské praxe dne 10. a 11. srpna 2010 v Praze (účastnili se zástupci Norska, Polska, Slovenska, Velké Británie a Rumunska) vyplynulo, že pro kvalitní a efektivní pěstounskou péči je nutné nastavení jednoznačných mechanismů, které napomohou

---

⁴² Tomeš, I.a kol.: Sociální správa. Úvod do teorie a praxe. Praha, Portál 2009, s. 196.

⁴³ Tomeš, I.a kol.: Sociální správa. Úvod do teorie a praxe. Praha, Portál 2009, s. 198.

⁴⁴ Tomeš, I.a kol.: Sociální správa. Úvod do teorie a praxe. Praha, Portál 2009, s. 196.

jejímu zdárnému výkonu. Všechny státy, které ratifikovaly Úmluvu o právech dítěte, jsou povinny naplňovat její principy a hodnoty. Kvalitní, podporovaná a kontrolovaná pěstounská péče je možností, která bezesporu napomáhá zachování práv dětí a rodin vycházejících z Úmluvy⁴⁵. Rozvojem pěstounské péče je možné hájit **nejlepší zájmy dítěte (článek 3), které musejí být prvořadým hlediskem při přijímání rozhodnutí, která mohou mít na dítě vliv. Všechny dospělé osoby mají dělat to, co je nejlepší pro děti. Pokud dospělí přijímají rozhodnutí, měli by přihlídnout k tomu, jak jejich rozhodnutí ovlivní děti. Platí to zejména pro osoby, které jsou členy správních a zákonodárných orgánů. Z článku 4 vyplývá odpovědnost pro státy** za to, že jsou přijímána veškerá dostupná opatření k zajištění toho, aby byla práva dětí respektována, chráněna a prováděna. **Svou ratifikací Úmluvy souhlasí státy s tím, že přehodnotí své zákony týkající se dětí.** Toto přehodnocení se vztahuje na sociální služby daného státu, právní, zdravotní a vzdělávací systém i na financování těchto služeb. Státy jsou pak povinny podniknout veškeré kroky nutné k zajištění toho, že v těchto oblastech budou dodržovány minimální standardy vymezené Úmluvou. **Státy musejí pomáhat rodinám hájit práva dětí a vytvářet prostředí, v němž mohou děti vyrůstat a rozvíjet svůj potenciál.** V některých případech mohou tato opatření zahrnovat i provádění změn ve stávajících zákonech nebo vytváření zákonů nových. **Článek 20 se týká dětí,** o které se nemůže starat jejich vlastní rodina, mají právo na zvláštní péči a musí se o ně řádně postarat lidé, kteří respektují jejich etnický původ, náboženství, kulturu a jazyk. **Článek 25 se zaměřuje na hodnocení zacházení v náhradní péči** a deklaruje, že děti, o které se starají jejich místní úřady, nikoli jejich rodiče, mají právo, aby bylo pravidelně kontrolováno zacházení s nimi s cílem ověřit, zda děti žijí v nejvhodnějších podmínkách. Péče, která je dětem poskytována, a zacházení s nimi musí vždy vycházet z „nejlepších zájmů dítěte“.

---

⁴⁵ Rights under the Convention on the Rights of the Child. See: http://www.unicef.org/crc/index_30177.html. 23.8.2010.

Z výše uvedeného je zřejmé, že je nutné přistoupit k realizaci změn, jež povedou k zabezpečení kvalitní pěstounské péče pro všechny děti, které ji potřebují. Těmito změnami zároveň Česká republika dostojí i mezinárodním závazkům.

OBLASTI SYSTÉMOVÝCH ZMĚN

Následující doporučené oblasti vycházejí ze srovnání zahraniční praxe, která byla prezentována na výše uvedeném Kulatém stole zahraniční praxe pěstounské péče.

Doporučení I: Jednotný orgán pro agendu dětí a rodiny

Velkou překážkou pro fungování pěstounské péče je roztržičnost systému péče o ohrožené děti a rodiny mezi několik orgánů (ministerstev). Ve všech prezentovaných zemích je problematika dětí a rodin v gesci jednoho kompetentního rezortu, který tak zabezpečuje jednotný a komplexní přístup k tématu. Je nezbytné, aby v České republice došlo ke sjednocení systému péče o děti a rodiny tak, aby existoval jeden rezort zodpovědný za tuto agendu a disponující kapacitami a zdroji, jež umožní rozvoj systému směrem k podpoře rodin, rozvoji jejich kompetencí a využívání pěstounské péče na podporu rodin a dětí s ohledem na zachování jejich identity. **Jako vhodný orgán, který by mohl zastřešovat agendu dětí a rodin se jeví Ministerstvo práce a sociálních věcí, které spravuje agendu sociálně právní ochrany dětí a sociálních služeb. Zkvalitnění a propracování těchto systémů je klíčem k řešení situace za předpokladu možnosti dostatečné terénní přímé práce a existence řady odborných služeb, které umožní podporu a pomoc rodinám a dětem.**

Doporučení II: Změna pojetí pěstounské péče a její zpřehlednění

Pro rozšíření a profesionalizaci pěstounské péče je nutné změnit pojetí pěstounské péče mezi širokou odbornou i laickou veřejností. Z legislativního hlediska je nezbytné upravit

institut pěstounské péče na přechodnou dobu, který je nedostatečně vymezen a chybí jeho zabezpečení i v systému státní sociální podpory a sociálního pojištění. Pro zpřehlednění systému pěstounství je potřeba sjednotit tuto formu náhradní rodinné péče v jeden typ, který může mít specializované formy tak, aby mohl zajišťovat péči o děti se specifickými potřebami. Doporučujeme tedy zrušení institutu zařízení pro výkon pěstounské péče, který je nesystémovým prvkem z hlediska podmínek pěstounské péče vykonávané pěstouny bez tohoto statutu zařízení. Pro prosazování „nové“ pěstounské péče, která klade důraz na zachování zdravého vývoje dětí a jejich vazeb s původní rodinou, je nezbytná osvěta a propagace.

Doporučení III: Změna systému zprostředkování pěstounské péče

Proces přípravy a výběru pěstounů je v zahraničních modelech velmi propracovaný a profesionální systém především sociální práce. Ve všech systémech je proces přípravy a posuzování a navrhování vhodných pěstounů plně sdílen jak státním systémem, tak i systémem akreditovaných soukromých či neziskových subjektů. Obě sféry spolu úzce spolupracují. Jednoznačné doporučení pro oblast zprostředkování je definováno ve smyslu zjednodušení celého procesu pro zájemce o pěstounství a realizování celého procesu jejich přípravy na úrovni, která je jim nejbližší a která s nimi může spolupracovat po celou dobu přípravy a ideálně i po umístění dítěte. Navrhujeme zrušení povinností v procesu zprostředkování na úrovni Ministerstva práce a sociálních věcí. Zprostředkování doporučujeme ponechat na úrovni krajů. Doporučujeme rozšíření spolupráce s pověřenými osobami a zvýšení jejich kompetencí v celé oblasti pěstounské péče. Pro transparentnost a zdravou konkurenci v oblasti pěstounské péče je doporučováno zavedení mechanismu, který umožní, aby si zájemci vybrali subjekt, kde chtějí přípravu absolvovat a od kterého chtějí být i nadále doprovázeni a podporováni při výkonu pěstounské péče. Doporučujeme vyvinout efektivní, prostupný a stále „živý“ systém evidence dětí a zájemců.

Doporučení IV: Vytvoření akreditačního systému pro pověřené osoby

Proto, aby mohl být proces zprostředkování realizován i v oblastech, ve kterých to doposud zákon neumožňuje, je nutná změna pověřování osob k výkonu sociálně-právní ochrany ve smyslu zavedení akreditace či registrace, která bude podmíněna naplňováním standardů kvality výkonu pěstounských služeb. Registrace nebo akreditace bude pravidelně revidována formou pravidelné inspekční kontroly.

Doporučení V: Zákonné standardy pěstounské péče

Standardům pěstounských služeb (standardům pro subjekty poskytující služby zájemcům o pěstounskou péči a pěstounským rodinám) se obsáhleji věnuje předchozí kapitola. Proto, aby standardy byly vymahatelné, je nutné jejich ukotvení do zákona. Standardy a jejich kontrola se musí vztahovat na všechny subjekty systému – státní i nestátní.

Doporučení VI: Reorganizace orgánů sociálně-právní ochrany ve smyslu posílení kapacit pro práci v oblasti náhradní rodinné péče

Orgány sociálně-právní ochrany dětí na úrovni krajů by měly být posíleny v oblasti náhradní rodinné péče, kdy by měly při nich vzniknout týmy, které se budou intenzivně zabývat pěstounstvím od fáze náboru až po fázi podpory a kontroly pěstounských rodin. Tyto „týmy“ by úzce spolupracovaly s pověřenými osobami. Další nutnou optimalizační změnou práce orgánů sociálně-právní ochrany dětí by měl být výkon agendy ochrany dětí a rodin ve smyslu aktivní terénní a přímé práce s dětmi a rodinami. Sociální pracovník dítěte by měl být jeho pracovníkem po celou dobu řešení jeho situace a v případě pěstounské péče by ho měl provázet a aktivně navštěvovat a pracovat s ním. Výkon pěstounské péče by měl být také ze zákona povinně revidován a vyhodnocován.

Doporučení VII.: Věkové omezení možnosti umístování dětí do ústavních zařízení

Velmi zásadním poznatkem je, že zahraniční praxe ukazuje jednoznačný posun v přístupu k péči o děti na základě výzkumů realizovaných na poli medicíny, psychologie, psychiatrie, sociální práce, sociální pedagogiky a podobně. Výzkumy, které prokázaly klíčovou roli blízkého a intenzivního vztahu s primárními pečovateli v raném období života dítěte, měly za následek přijetí zákazu umístování malých dětí do ústavních zařízení a to zákonnými normami. Doporučujeme legislativně ukotvit nemožnost uvažování o ústavní výchově v jakékoliv podobě pro děti do šesti let věku a povinnost zabezpečení péče o takto malé děti jedině ve skutečně rodinném prostředí.

Doporučení VIII.: České pojetí vhodnosti dětí a evidence dětí

Jednoznačné doporučení studie je směřováno k zákonnému vymezení vyhledávání dětí *vhodných* ke svěření do pěstounské péče a jejich následného zařazování do evidence pro zprostředkování pěstounské péče. Navrhujeme odstranění tohoto diskriminačního přístupu spočívajícím v uvažování o vhodnosti dítěte pro náhradní rodinnou péči a zaměření se na zjišťování potřebnosti náhradní rodiny pro každé konkrétní dítě. Současná praxe ukazuje na neefektivní či nelogické vedení evidence dětí, zejména na úrovni MPSV, kdy v této evidenci je podle údajů MPSV z poloviny roku 2010 vedeno 900 dětí, u kterých jsou splněny podmínky pro to, aby pro ně byla hledána náhradní rodinná péče, zatímco v ústavní péči všech rezortů je umístěno přes 11 000 dětí. Aktualizovanou evidenci dětí a žadatelů je nutné udržovat na úrovni výkonu reálné praxe sociálně-právní ochrany dětí - tedy krajů a obcí.

Doporučení IX.: Finanční zabezpečení pěstounské péče

Dostatečné finanční zabezpečení výkonu pěstounské péče je jedním z pilířů rozvoje kvalitního pěstounství a zvýšení počtu zájemců o ni jako o atraktivní profesi. Finanční zabezpečení je nutné upravit zejména pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu,

kdy je nutné nastavit systém zabezpečení v případech, kdy u specializovaných pěstounů není žádné svěřené dítě, ale jejich služba je stále aktivní. Další možností lepšího finančního zabezpečení je pojmání odměny pěstouna (a její adekvátní navýšení) jako platu bez ohledu na počet svěřených dětí a jejich zdravotních potřeb.

Doporučení X: Omezení počtu umisťovaných dětí do jedné pěstounské rodiny

Zahraniční praxe opět doporučuje omezení počtu svěřovaných dětí do pěstounských rodin. Navrhujeme tři děti jako maximální počet přijatých dětí v jedné pěstounské rodině vždy se zřetelem na zájmy všech dětí (vlastních i umisťovaných). Výjimku samozřejmě představují velké sourozenecké skupiny, o které je pečováno společně.

Doporučení XI: Role Ministerstva práce a sociálních věcí v pěstounství

Doporučujeme, aby role MPSV byla především vysoce odborně metodická a strategická v podpoře rozvoje pěstounské péče. Zároveň aby byla síťována dobrá praxe jak z českého prostředí, tak i ze zahraničí, a docházelo nepřetržitě k systematickému vyhodnocování a monitoringu aktivit, které mohou být přínosem pro kvalitní pěstounství a život dětí v České republice.